

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte fredag den 29. juni 1951 kl. 10.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Hambro, Klippenvåg, Konrad Knudsen, Lavik, Finn Moe, Sven Nielsen, Selvik, Strøm, Torp, Utheim, Neri Valen, Natvig Pedersen, Friis, Hegna, Lothe, Smitt Ingebretsen og Vatnaland.

Dessuten var til stede følgende herrer: Utenriksministeren, forsvarsministeren, Minister Bryn, ekspedisjonssjef Melander og konsulent Boyesen.

Formannen: Som det sto i innkallelsen, var dette møte sammenkalt for at utenriksministeren kunne redegjøre for visse spørsmål i forbindelse med handelen øst-vest, som man jo vil ha sett av avisene har vært aktuelt, og videre for at komiteen skal få den redegjørelse som på det nåværende tidspunkt kan gis med hensyn til spørsmålet om tropper til Korea. Hvis det blir tid, vil man også gå inn på spørsmålet Tyrkia – Hellas.

Imidlertid er det dukket opp et spørsmål om våre kommandoforhold vis à vis den regionale kommando, som forsvarsministeren har bedt om å få forelegge for den utvidede utenrikskomite, og utenriksministeren har gått med på at han slipper til først, så jeg gir ordet til forsvarsministeren.

Statsråd Hauge: Jeg har gjerne villet komme her på et så tidlig tidspunkt som overhodet mulig for å aveske komiteen et råd eller en reaksjon som vil være av stor betydning for meg ved håndteringen av spørsmålet om forholdet mellom den allierte kommando og de nasjonale militære myndigheter. Dette er spørsmål som er så ømfintlige både ut fra nasjonale og almenpolitiske synspunkter og ut fra internasjonale militærpolitiske synspunkter at det ville være av stor verdi om vi kunne snakke om tingene før de var kommet lengere i sin utvikling.

Som komiteen kjenner til, har vi i St.prp. nr. 57, 1951, skissert toppstrukturen av den allierte kommando. Den består nå av sjefen for de allierte styrker i Nord-Europa, admiral Brind, som samtidig er sin egen sjømilitære sjef, videre flysjefen under ham, general Taylor, og så har man 2 hærsjefer, en i hvert land, generalene Hansteen og Giørtz. De er da sjefer for de allierte landstridskrefter i henholdsvis Norge og Danmark. Det er strukturen slik som vi har gjengitt den i St.prp. nr. 57.

Når det gjelder funksjonsdelingen, er situasjonen i prinsippet svært grei. Den allierte kommando skal bygge ut kjernen til et kommandosystem som kan virke raskt og effektivt i krigstilfelle. Dessuten skal den utarbeide forsvarsplanene, både de generelle og de operative planer. Ved siden av dette, skal den ha til oppgave å medvirke til at de nasjonale styrker blir så godt trent og så effektivt utstyrt at de virkelig kan løse den oppgave som de er tiltenkt. Kommando utøver den allierte staben bare over de styrker som er direkte tildelt den. Det er for vårt vedkommende i dag Tysklandsbrigaden. Brind utøver ikke kommando utover det. Men vi vet at

der skal utpekes styrker som i krigstilfelle vil komme under hans kommando, forat han skal ha noe å fekte med i det hele tatt.

De nasjonale militære sjefer har i fredstid kommando over de styrker som ikke er direkte stilt til rådighet for den allierte kommando. De har dessuten ansvaret for nasjonal planlegging. Poenget er at den nasjonale planlegging skal harmonere så langt som råd er med den allierte planlegging. Det er derfor mellom den allierte kommando og vedkommende nasjonale myndigheter klarligvis behov for et meget nært samarbeid. De trenger hverandre gjensidig. Den allierte staben vil til enhver tid måtte ha greie på den nasjonale planlegging og de nasjonale myndigheter vil til enhver tid måtte blir orientert om den allierte planlegging hvis den i det hele tatt skal få den betydning den bør ha. Forbindelsen har hittil gått fra SHAPE i Paris, Eisenhowers stab, gjennom en nasjonal representant som er knyttet til hans stab, men ikke inngår i den, til norske myndigheter. Det er med andre ord en slags nasjonal liaisonoffiser som er knyttet til staben og som har til oppgave å holde forbindelsen vedlike mellom den allierte stab og de nasjonale myndigheter begge veier.

Hambro: Hvem er det?

Statsråd Hauge: Det er nå vår militærattasjé i Paris, oberst Wettre, som har denne oppgaven ved siden av sin gjerning ellers. Men jeg kan kanskje i parentes nevne at Regjeringen har drøftet en forsterkning av hele ordningen. Det er hensikten at vi skal forsterke den nasjonale representasjon hos SHAPE med en offiser av høyeste kaliber. Han skal samtidig være nasjonal representant hos Eisenhower i Paris og rådgiver for stedfortrederen i London. Vi tror at en slik kombinasjon vil være både heldig og hensiktsmessig. Det er en plan som vi nå arbeider med, men i øyeblikket er det altså oberst Wettre.

Dette er i og for seg et greit mønster, men komiteen vil erindre at da vi etablerte Nord-kommandoen, ble sjefen for Hæren samtidig gjort til alliert sjef for landstridskreftene i Norge. Det vil si, som jeg nevnte i Stortinget i går, at han har "to hatter". I sin egenskap av alliert sjef for landstridskreftene i Norge sorterer han direkte under Brind og må ta sine direktiver fra ham. I sin egenskap av sjef for Hæren, sorterer han selvfølgelig under de norske statsmakter. Vi hadde ikke så lang tid på oss da det gjaldt oppnevningen av disse allierte sjefene, og vi fant at det var den hensiktsmessigste løsningen i en snar vending.

Nå har det vært forutsetningen hele tiden at vi må overveie grundig, og uavhengig av det som er gjort foreløpig, både utbyggingen av den allierte kommandoen og også sambandet mellom den allierte kommandoen og også sambandet mellom den allierte kommando i Nord-Europa og de nasjonale myndigheter. Der er det et par betraktninger som jeg gjerne vil gjøre gjeldende overfor komiteen for å høre dens reaksjon, og ha det til veiledning. Det kan jo tenkes at den enkelte kan reagere både for ømfintlig sett ut fra nasjonalt synspunkt, og på den annen side kan han kanskje uten selv å vite det, legge for stor vekt på hele

det internasjonale samarbeide og derved komme i skade for å overse nasjonale hensyn.

I prinsippet skal forbindelsen mellom admiral Brind her oppe i Nord-Europa og de nasjonale myndigheter være akkurat den samme som mellom Eisenhower og de nasjonale myndigheter – dvs. der skule gå en kanal fra Brinds stab over de norske militære myndigheter til de nasjonale myndigheter. Det er rimelig å tenke seg at Forsvarsstaben som er vår sentrale militære instans står som et bindeledd. Her kommer imidlertid det kombinerte ansvar inn. Hvis en opprettholder et system hvoretter de norske forsvarsgrensjefene samtidig har en plass i det allierte kommandosystem i fred, slik som nå er tilfelle for sjefen for Hæren og som også lett kan bli tilfelle for de andre forsvarsgrensjefer, vil det utvilsomt være praktisk og hensiktsmessig at admiral Brind på sin side "spiller" direkte på de norske overkommandoene. Ut fra et militært alliert hensiktsmessighetssynspunkt tror jeg ikke det kan være tvil om at en slik ordning vil ha mange fordeler. Han vil da få et tak på den nasjonale planlegging og hele den nasjonale militære virksomhet som han selvfølgelig ikke ellers kunne ha. Det er videre det å merke at om man bygger på et system hvoretter våre nasjonale militære sjefer inngår mer eller mindre formelt i den allierte kommandoorganisasjon i fred og forbindelsen ordnes på den måte jeg her har antydnet, vil man sikkerlig kunne spare folk, man vil få et vekselbruk som ikke krever så mange folk som hvis man bygger på et annet system.

Det annet system må formodentlig være at de *allierte* militære sjefer i fred helt ut har et alliert ansvar, mens våre forsvarsgrensjefer har et helt ut *nasjonalt ansvar*, og at samarbeidet ordnes mellom disse to systemer ved en nær liaison.

Jeg har for mitt vedkommende tenkt meg at det ut fra et norsk nasjonalt synspunkt vil være nokså betenkelig om en alliert stab får adgang til å spille direkte på våre forsvarsgrensjefer, selv om jeg fullt ut anerkjenner at det kan være mest hensiktsmessig og ha praktiske fordeler. Selv om man i og for seg erkjenner at dette ikke er en utøvelse av «kommando» i formell forstand, så er jeg redd for at landet som sådant gjennom en slik ordning vil bli delvis berøvet sine nasjonale militære rådgivere, sine nasjonale militære sjefer. Indirekte vil dette kunne bety at vi kanskje stiller de norske styrker helt ut under alliert kommando i fredstid. Stiller vi dem som har kommandoen over norske styrker i et slikt forhold til alliert kommando som det her er tale om, vil det jo indirekte bety at hele det norske militærapparat 50-80 % allerede i fred vil være under direkte alliert direksjon. Hvis vi skal ha den situasjon at regjering og statsmakter har en alliert myndighet som direkte spiller på de nasjonale militære myndigheter i fred, vil vi åpenbart også kunne komme i den situasjon at der oppstår kollisjon mellom de oppdrag som gis fra den allierte stab og de oppdrag som gis fra nasjonal myndighet. Det kunne selvfølgelig ordnes på den måte at Regjeringen og forsvarsministeren alltid måtte ha adgang til å sette sitt igjennom, men ikke desto mindre tror jeg at i praksis ville dette resultere i at de norske forsvarsgrensjefene i svært stor utstrekning ville bli allierte sjefer underlagt det allierte kommandoapparat og ikke norske myndigheter.

Jeg har underhånden drøftet denne sak med admiral Brind. Jeg skulle tro at han ut fra allierte hensiktsmessighetsgrunner gjerne ser at han får adgang til å spille

direkte på forsvarsgrensjefene. Jeg har sagt til ham at jeg kan innse at det har mange fordeler rent praktisk sett, men at jeg nok synes at en slik ordning vanskelig lar seg forsvare ut fra rent nasjonale hensyn, og at vi ved etableringen av Nordkommandoen må bygge på det samme prinsipp som pakten som sådan hele tiden har bygget på i forholdet mellom allierte myndigheter og norske nasjonale myndigheter. Men jeg har også sagt at vi, når formene overholdes, er interessert i et så nært samarbeid som overhodet mulig, fordi det jo er det vi står og faller med.

Slik er situasjonen. Jeg skulle tro at hvis vi legger vekt på å opprettholde klare grunnsetninger i dette forhold, så vil konsekvensene av det måtte bli at vi ikke opererer med kombinert nasjonalt-alliert ansvar i fred. Da vil Brind måtte få en offiser som er sjef for de allierte landstyrker i Norge, som er *hans* mann, som driver planlegging på hans vegne, og som han har samband med som en alliert figur. Det vil være en nordmann naturligvis, men det vil neppe være mulig å opprettholde kombinasjonen forsvarsgrensjef – alliert sjef.

Det har som sagt visse praktiske ulemper, men en må på den annen side være klar over at en kombinasjon under ingen omstendigheter er mulig i krigstid. I krigstid må naturlig de allierte sjefer helt ut være underordnet det allierte apparat. Det vil si at forsvarsgrensjefene helt ut ville bli tatt inn i det allierte apparat. Regjeringen måtte da få nye forsvarsgrensjefer, for ingen Regjering kan, hverken i fred eller krig, være uten sine egne militære rådgivere. Det ville være en umulig situasjon, det er erkjent i alle land. Derfor er kanskje denne oppdelingen allerede i fred allikevel ikke så gal.

Jeg har ikke gjort meg opp noen endelig mening i disse spørsmål. Jeg har derfor nærmest her villet referere betraktninger, og jeg ville være meget takknemlig om man kunne få en reaksjon fra komiteens side. Det dreier seg da først og fremst om kombinasjonen forsvarsgrensjef – alliert sjef og de formene for samarbeid som jeg her har nevnt. Det er ikke så lett å skildre det uten plansjer – men slik er situasjonen.

Sven Nielsen: Jeg er enig i det siste forsvarsministeren sa, jeg synes dette høres svært komplisert ut, og det vil sikkert også i praksis bli nokså vanskelig. Det er en så komplisert sak dette at man nesten burde ha det satt opp skriftlig og med plansjer, så man kunne danne seg en mening om det.

Å ta spørsmålet opp til diskusjon nå på grunnlag av denne muntlige redegjørelse, er ikke så lett, men denne sammenblandingen som oppstår ved at en mann samtidig skal være underlagt Brind og være nasjonal forsvarsgrensjef, kan jeg ikke skjønne kan gå i lengden. Man kan som bekjent vanskelig tjene to herrer.

Nå er det jo så at det er bestemte norske avdelinger som skal øremerkes som skal stå under den allierte kommando. Det måtte da være rimelig, synes jeg, at de avdelinger som kom under en bestemt sjef sto til Brinds disposisjon, mens alt det øvrige sto under våre nasjonale forsvarsgrensjefer. Dette gjelder Hæren. Når det gjelder Marinen, går vel praktisk talt hele Marinen under Brinds kommando.

Statsråd Hauge: For Hæren vil praktisk talt alle feltstyrker øremerkes.

Sven Nielsen: Det blir altså bare lokalvernet og Heimevernet som kommer til å stå utenom. Militært sett er det naturligvis det gunstigste at alt sammen kommer under den allierte kommando, og slik må det vel i praksis bli krig, men det er jo ikke så forferdelig morsomt å stille seg allerede i fred under fremmed kommando, det har jeg mange ganger fremhevet. Det er også en annen ting ved dette som jeg er litt engstelig for. Forsvarsministeren nevnte at vi på den måte kanskje kom til å spare folk. Nei, jeg er redd for at vi kommer til å bruke en forferdelig masse folk til disse stabene, enten det blir kombinert eller noen hos Brind og noen i staben for det nasjonale forsvar. Forholdet er allerede i dag slik at stabene er så overveldende store at vi har et forsvar som man kan si har et veldig hode og en liten kropp, og jeg er redd for at dette kommer til å

Hambro: Mener De veldig hode av volum?

Sven Nielsen: Nei – til dels også av innhold. Jeg vil ikke si det alltid, men i alle fall er hodet for stort til kroppen.

Som jeg sa til å begynne med, er det ikke godt å si akkurat hva man skal anbefale i dette tilfelle bare etter en muntlig redegjørelse. Jeg vet ikke om forsvarsministeren kan si om det ville ta lang tid å utarbeide en skjematisk fremstilling av dette, så man kunne studere noe nøyere?

Formannen: Før jeg gir ordet til neste taler, vil jeg gjerne spørre forsvarsministeren om han anser det for mulig å lage et ganske kort memorandum om saken?

Statsråd Hauge: Det er naturligvis ikke noe i veien for at vi lager det, og eventuelt med skisser, men jeg vil gjerne understreke at vi befinner oss på et meget tidlig stadium i denne saks utvikling. Jeg trodde det var riktig å komme til komiteen allerede nå for å høre om der var noen reaksjon. Jeg vil absolutt forstå det om komiteen ikke ønsker å si noe, men det ville være av stor verdi å få komiteens uttalelser, fordi det i virkeligheten mere er et spørsmål om en reaksjon på visse grunnleggende ting i første omgang, enn et spørsmål om de mere detaljerte ordninger.

Torp: Det er klart at det ikke er så lett å ta standpunkt til dette med en gang. Det kan høres svært innviklet ut, men i grunnen er det ikke det, hvis man prøver å bringe det ned til det som foreligger. Gjennom hele den behandling vi har hatt av denne sak – og det har vært nevnt også – har vi jo forutsatt at de som går inn i den allierte kommando, de er ikke bare nordmenn alene eller engelskmenn alene eller amerikanere alene, de står som representanter for samtlige land, og det utgangspunkt skulle tilsi oss, synes jeg, at vi fører dette videre frem også i kommandoforholdene. Jeg er da kommet til, for å si det kort, at hvis vi skal gi en anbefaling – hva jeg ikke har noe imot, så mener jeg at forsvarsministeren skal holde fast ved at vi må ha vår

egen kommando som står til rådighet for de norske myndigheter, og så får man søke å utstyre den allierte kommando med de mennesker som der er nødvendig. Det heter jo også et sted at mange andre av disse instansene skal gi anbefalinger. Det er for å opprettholde det samme, at avgjørelsen skal ligge i norske hender. Og jeg synes nok at hvis man her bruker sjefen for Hæren som medlem av den allierte stab, må det lett kunne oppstå kompetanseforhold som kan skape vanskeligheter. Jeg tror derfor det er riktig at vi ganske enkelt sier at vi vil ha vår sjef for Hæren til sjef for de styrkene som er norske.

Når det gjelder de avdelingene som skal øremerkes, synes jeg også at forholdet er klart. De er utpekt for å kunne tre inn hvis krig truer eller krigen er inntrådt, og da, når krig er inntrådt eller når der er krigsfare, er det naturlig at de må gå inn under en felles kommando – men da er vi kommet inn i en ny situasjon. Men så lenge vi er i fred, synes jeg vi skal holde på at vi skal ha våre egne nasjonale styrker på samme måte som før. Det er mitt syn.

Utheim: Min reaksjon er følgende: Ser vi på general Hansteens stilling som direkte underordnet admiral Brind forsåvidt angår de styrker som allerede er avgitt til Tysklandsbrigaden, synes jeg det er en helt utenkelig kombinasjon at han samtidig kan være sjef for de internasjonale styrker. Det er en dobbeltstilling som etter mitt syn må lede til store vanskeligheter.

Når det gjelder de øvrige forsvarsgrensjefene, synes jeg det er litt uklart. Der bruker statsråden uttrykket hvorvidt Brind skal kunne «spille på disse». Det var alternativet. Motalternativet var at der må etableres et intimt samarbeid. «Spille på» – det er litt uklart. Om han får anledning til å foreta direkte forhandling med disse, er de jo ikke underlagt hans kommando. Jeg synes at det ville være en praktisk måte, hvis det kan ordnes. Skulle vi komme i krig, javel, så vil jo disse gå inn i hans kommando, men da har ikke vi bruk for noen nasjonal kommando, for alle våre marinestyrker og vårt flyvåpen vil jo komme inn under dette, så vidt jeg kan skjønne. Når det gjelder armeen, vil vi ha en kontingent her som ikke er underlagt den allierte kommando, så at man der får en egen sjef istedenfor slik som forholdet nå er med general Hansteen. Men jeg ser ikke noen formell hindring for at Brind skulle kunne foreta konferanser og drøftelser direkte med våre øvrige forsvarsgrensjefer.

Statsråd Hauge: Det er klart at vi gjerne vil se at der foregår alle mulige drøftelser mellom dem, men dette er et spørsmål om hvorvidt han som alliert sjef skal kunne f.eks. gi direkte skriftlige oppdrag til disse sjefer, utenom, om man vil, selve forsvarsstaben ellers. Det er det det gjelder.

Utheim: At han retter henvendelse til våre øvrige forsvarsgrensjefer og ber dem utrede det og det spørsmål, må vel bli det samme som om han gjorde det direkte til Regjeringen. Jeg kan ikke skjønne annet.

Statsråd Hauge: Nei, det er ikke det samme.

Formannen: Jeg vil be om at man søker å fatte seg så meget som mulig i korthet, for vi har også andre ting på dagsordenen.

Smitt Ingebretsen: Jeg vil bare si at mitt nasjonale instinkt advarer meg mot å sette de norske militære sjefer under alliert kommando i fred. Jeg tror det vil være en helt uriktig politisk og nasjonal ordning. De norske militære sjefer bør stå under den norske regjering, det bør være helt klart. Derfor må de etter min mening heller ikke være medlemmer av eller liaison til de allierte staber. Jeg kan ikke skjønne at der overhodet kan være noen tvil om det. Jeg kan godt se at det ut fra militære grunner kunne være praktisk om det allerede i fredstid ble etablert en slik ordning at der var en øverste alliert kommando som kunne kommandere de norske tropper og de norske militære sjefer, men det er etter min mening nasjonalt og politisk umulig.

Hambro: Ja, jeg er enig i det, og jeg går ut fra at det vil være meget lett å bringe på det rene at der ikke er noen sympati her for den tanke. Jeg mener også at det ville skape helt uholdbare tilstander, hvis admiral Brind skulle ha adgang til direkte å forlange utredninger av de norske. Det vil være vanskelig nok allikevel. Og det vil naturligvis være av særlig viktighet å skaffe Brind noen intelligente norske medarbeidere. Han vet jo ingenting om Norge, han har ingen rot her, og forholdet er jo, for å si det like ut, for de fleste av oss kanskje, at vi ikke har noen forferdelig stor tillit til våre engelske allierte når det gjelder å tenke for oss eller føle for oss. Det er derfor av meget stor betydning å skaffe skarpskodde folk til å hjelpe ham, og det må være folk som ikke er underlagt hans kommando i den forstand at de generer seg for å komme frem med norske synspunkter. – Og den uholdbare tilstand vi har med Hansteen nu, må bringes til opphør.

Kjøs: For meg stiller det seg ikke tvilsomt at det ikke er mulig at våre forsvarsgrensjefer samtidig er allierte sjefer. Jeg har lenge tenkt meg at general Hansteens stilling måtte tas opp til overveielse, fordi den som nevnt er ganske uklar i dag. Jeg tror ikke der kan være noe til hinder for å oppnå tilstrekkelig nøyte samarbeide om man går vekk fra den ordning som ble etablert – eller kanskje ikke etablert, men om man går vekk fra det man gjorde den gang Hansteen ble utnevnt som sjef for de allierte landstridskrefter i Norge. Og det moment som har vært nevnt, at i krig kan en mann ikke inneha begge disse stillinger, gjør jo også at det av praktiske grunner heller ikke er mulig å opprettholde denne ordningen, for den som skal føre avdelingene i krig, må ha anledning til å sette seg inn i alle planer og alt han skal gjøre allerede i fred, og den som skal være Regjeringens rådgiver, han kan altså ikke ha denne oppgaven å føre avdelingene i krig. Så derfor må dette deles allerede under fredsforhold. – Jeg slutter meg derfor til den linje som forsvarsministeren selv har gitt uttrykk for.

Hegna: Selv om det kan høres komplisert ut, er vel i denne omgang saken forsåvidt nokså enkel. Jeg for min del reagerer på den måte at man ikke, uten at

man har meget gode grunner for det, bør gå vekk fra den ordning som jo er etablert i forhold til det paktsamarbeidet som eksisterer, og på det grunnlag som vi har behandlet det tidligere. Min reaksjon går da i den retning som forsvarsministeren antydte. – Som det annet alternativ har man fremstilt den formelle anledning for Brind til å "spille på" de norske forsvarsgrensjefer. Det har vært sagt at uttrykket er uklart. Det er vel hentet fra musikken.

Hambro: Har De aldri spilt hasard, Hegna? Det er da man spiller.

Hegna: Jo, man spiller hasard, men å spille *på* er noe annet. Jeg oppfattet det slik at de norske forsvarssjefer skulle være tangentene, mens Brind skulle være pianisten. Og det er et helt nytt grunnlag for ordningen i fred, i forhold til det som er tilrettelagt i den opprinnelige plan. Jeg mener at i første omgang kan vi uten videre si at vi vil stå på den, så meget mere som den rent konstitusjonelle side av saken har vært utredet på basis av denne ordning, mens den konstitusjonelle side ved denne annen ordning overhodet ikke har vært utredet.

Vatnaland: Det kan vera litt vanskeleg på ståande fot å uttala seg om dette for ein lækemann, men eg må likevel, når forsvarsministeren har bede om å få høyra komiteen sin reaksjon på dette, seia mi meining, og eg seier meg då samd med Smitt Ingebretsen, Kjøs og fleire. Eg reagerar mot at våre militære sjefer vert lagde under admiral Brind i fred, og eg sluttar meg til den lina som forsvarsministeren sjølv, så vidt eg skyna han, gav uttrykk for.

Sven Nielsen: Forholdet er at hele denne ordning i virkeligheten er nasjonalt og politisk umulig. Det har vært mitt standpunkt fra første stund. Det er ikke smakelig i noen form at fremmede offiserer skal ha overkommando over våre militære styrker i fred, og jeg kan oppriktig talt ikke skjønne at det er nødvendig heller. Den allierte overkommando for Nordsektoren slår opp sine kontorer her i Norge, men det er da vi som utdanner avdelingene. Forsvarsministeren sa at Brind skal påse at våre avdelinger blir godt trent og effektivt utrustet. Jeg går ut fra at det ikke skal foregå på den måte at hr. Brind og hans stab skal reise rundt på våre ekserserplasser og inspisere i detalj det som foregår. Det må være tilstrekkelig at han av våre sjefer blir holdt orientert om hvordan stillingen er til enhver tid, og at våre avdelinger under deres kommando blir oppøvet slik som han i samråd med dem finner det riktig og forsvarlig. Da står avdelingene ferdige til at han kan overta kommandoen i tilfelle av krig. Jeg kan ikke skjønne at han skal behøve å blande seg inn i detaljene i fred, når han bare blir holdt underrettet til enhver tid om alt det som foregår og det foregår på den måte som han og de norske rådgivere er blitt enige om. Jeg er i det hele tatt engstelig for altfor meget innblanding fra utenlandsk hold under fredelige forhold. Anderledes stiller det seg den dag krigen bryter ut, da er det et spørsmål om det ikke er riktig at den som har den allierte overkommando, har kommandoen over alt.

Friis: Forsvarsministeren brukte uttrykket «når bare formene opprettholdes». Det gjorde meg tilbøyelig til å spørre om det her bare dreier seg om en formsak. Hvis de uttalelser som er kommet her, og som jeg slutter meg til, skal ha noen verdi så en også skal kunne hevde det samme overfor offentligheten, må det som nå er fremhevet her bli en realitet og ikke bare en formsak, og jeg går ut fra at det i alle tilfelle blir en realitet.

Statsråd Hauge: Det siste er riktig. Det er mulig at jeg gjorde bruk av en uheldig uttrykksmåte. Jeg ville ikke ha kommet hit med saken hvis det bare hadde vært en formsak. Det er en type realitet, dette, og jeg var oppmerksom på at meget alvorlige nasjonale instinkter er med i spillet. Jeg er meget glad for at komiteen har villet gi en slik reaksjon. Den er av stor betydning i de forhandlinger som nå kommer.

Jeg vil bare slutte med å si at jeg tror vi i admiral Brind har fått en god og ærlig kar, meget energisk og arbeidssom. Men det sier seg selv at en mann som kommer fra det fjerne Østen og hit, uten hverken å ha tatt del i A-paktsamarbeidet tidligere eller å ha arbeidet i denne del av verden, ikke alltid kan ha den fornemmelse i fingerspissene når det gjelder nasjonale og lokale forhold som kunne være ønskelig. Det er jo nettopp vår oppgave å påse at der blir tatt alle hensyn i så måte.

Jeg har følt at jeg i denne sak måtte innta et sterkt standpunkt. Det var derfor jeg ville komme hit, for jeg ville nødvendig komme i den situasjon at mine instinkter bedro meg, at jeg ble for "nasjonalistisk" og senere skulle få høre kritikk fordi jeg her hadde vært for steil – eller tvert imot. Det var årsaken.

Når det gjelder inspeksjonen er det jo fastsatt i «Terms of Reference», som det heter, at de allierte sjefer skal ha adgang til å forvise seg om tilstanden til de styrker som er øremerket for alliert kommando i krigstid. Jeg tror at hr. Sven Nielsen kan være forvissnet om at de er innstillet på å utøve denne inspeksjonen med all mulig diskresjon. Og hvis de ikke er innstillet på det, vil det være full adgang for oss til å gjøre dem innstilt på det.

Formannen: Jeg tror at den debatt som har vært ført her, gir tilstrekkelig orientering for forsvarsministeren, og hvis det skulle være nødvendig, kan jo forsvarsministeren komme tilbake med et memorandum. Men jeg kan ikke i øyeblikket se at det skulle være nødvendig.

Statsråd Hauge: Jeg sa i Stortinget i går at jeg gikk ut fra at Regjeringen hadde fullmakt av Stortinget til å delta i den fortsatte utbygging av kommandoapparatet. Det dekker utvilsomt også den situasjon at vi må oppnevne en egen alliert sjef for landstridskreftene istedenfor Hansteen, men det sier seg selv at vi nødvendig vil utøve disse fullmakter for bastant, og vi vil gjerne til enhver tid komme hit og rådføre oss med komiteen.

Formannen: Da er vi ferdige med dette punkt på dagsordenen, og vi kan gå over til det neste – om visse spørsmål som har meldt seg i forbindelse med Øst-Vest-handelen.

Utenriksminister Lange: *I. Innledning. Historikk.*

I min redegjørelse for den utvidede Utenriks- og Konstitusjonskomite den 19. april ifjor, ga jeg en oversikt over de tiltak som fra norsk side var truffet og det samarbeid som var etablert med andre demokratiske nasjoner med henblikk på å kontrollere og begrense eksporten til Sovjet-Samveldet og de sovjet-kontrollerte stater av såkalt strategiske varer, dvs. varer som direkte eller indirekte kan tjene til å styrke disse staters krigspotential.

Som jeg den gang nevnte var det opprinnelige grunnlag for dette arbeid de bilaterale avtaler de Forente Stater i 1948 inngikk med landene i Vest-Europa, deriblant Norge, om det økonomiske hjelpeprogram, der det henvises til den amerikanske lov av 1948 om økonomisk samarbeid. Etter denne lov skal administrasjonen for hjelpearbeidet i Europa innstille sine leveranser av varer under hjelpeprogrammet dersom mottakerlandet nytter slike varer til fremstilling og salg til landene i Øst-Europa av varer som de Forente Stater ikke tillater eksportert til disse land. Jeg redegjorde videre for den utvikling som førte til etableringen av et multilateralt amerikansk-europeisk samarbeid på dette område og til Norges deltakelse i dette arbeid, som foregår innen den såkalte Konsultative Gruppe i Paris og innen dennes arbeidskomite, Koordinasjonskomiteen. Gruppens eksistens og dens arbeid som foregår på en uformell basis, har så vel av politiske som av handelspolitiske grunner vært holdt, og holdes fremdeles, hemmelig. Den norske representant i gruppen er sjefen for Norges faste delegasjon til den europeiske økonomiske samarbeidsorganisasjon (O.E.E.C.), minister Arne Skaug.

Det viktigste arbeid som utføres av gruppen er utarbeidelsen av de internasjonale lister over varer som skal anses å være av strategisk betydning og som skal undergis restriksjoner med hensyn til eksporten til Sovjet-blokken. Disse lister har i det siste år vært gjenstand for betydelige utvidelser og forbedringer i teknisk henseende, men omfatter fremdeles et mindre antall varer enn de lister som de amerikanske myndigheter legger til grunn ved kontrollen av eksporten fra de Forente Stater til Sovjet-blokken. Gruppen opererer nå med 3 lister:

Liste I omfatter varer som i det hele tatt ikke skal tillates eksportert til Sovjet-blokken. Denne liste omfatter for tiden ca. 30 posisjoner, hvorav dog meget få er av betydning for den norske eksport. De viktigste norske varer på listen er molybdenkonsentrat, kadmium, nikkel og tankskip.

Liste II omfatter varer som det skal gjennomføres kvantitativ eksportbegrensning for, dvs. at deltakerlandene ikke skal eksportere til Sovjet-blokken større kvanta av slike varer enn det som svarer til gjennomsnittseksporten i perioden 1/1-47 – 30/6-50. På denne listen som for tiden omfatter ca. 100 posisjoner, finnes oppført en rekke varer som tildels er av meget stor betydning for Norges handel med Øst-Europa, således bl.a. aluminium, forskjellige

ferrolegeringer, siliciumkarbid, visse kvaliteter cellulose og alle slags fartøyer over 12 meters lengde eller 50 hk.

Liste III omfatter varer som det for tiden ikke anses påkrevet å gjennomføre eksportrestriksjoner for, men som er av en slik betydning at det er av interesse å utveksle opplysninger om den eksport som finner sted for å kontrollere at den holder seg på et normalt nivå.

Foruten disse tre lister finnes en felles krigsmateriell-liste som omfatter våpen, ammunisjon, fly og flydeler, som det er forbudt å eksportere til Sovjet-blokken.

Med hensyn til den rent tekniske gjennomføring av eksportkontrollen har Koordinasjonskomiteen utført et omfattende arbeid, bl.a. for å finne frem til en løsning av de mange vanskelige spørsmål som knytter seg til kontrollen med transitt-handelen. Som resultat av dette arbeid er det foreløpig etablert en ordning som går ut på at deltakerlandene ved eksport av strategiske varer til et annet deltakerland har adgang til å kreve at eksportøren legger frem forskjellige offisielle sertifikater fra mottakerlandets myndigheter. Disse sertifikater tilsikter å gi sikkerhet for at varene kommer frem til det oppgitte mottakerland og ikke blir omadressert på veien eller re-eksportert fra frihavner, transittlagre etc. i mottakerlandet uten kontroll av myndighetene i dette land. Det gjenstår imidlertid mange uløste problemer på dette område, særlig når det gjelder eksporten til land som ikke tilhører Sovjet-blokken, men som heller ikke deltar i det internasjonale samarbeid på eksportkontrollens område.

De eksportrestriksjoner som deltakerlandene i den Konsultative Gruppe har påtatt seg å gjennomføre, gjaldt inntil Korea-krigen i prinsippet bare eksporten til Sovjet-Samveldet og dets satelittstater, dvs. Polen, Øst-Tyskland, Tsjekkoslovakia, Ungarn, Romania og Bulgaria. Etter Korea-krigens utbrudd er eksportkontrollen også gjennomført for eksporten til China og Nord-Korea.

For så vidt angår alle varer som står på noen av de internasjonale lister, foregår det en kontinuerlig utveksling av opplysninger mellom deltakerlandene om de kvanta de eksporterer til Sovjet-blokken. Tilsvarende opplysninger utveksles også for så vidt angår eksporten til visse land som på grunn av sin beliggenhet eller andre forhold antas å by en særlig fare for at varene kan bli re-eksportert eller transitert til Sovjet-blokken, nemlig Finland, Østerrike og Jugoslavia. For så vidt angår Finland og Jugoslavia, utøves imidlertid for tiden ingen generelle restriksjoner for eksporten, idet undersøkelser som har vært foretatt, viser at noen nevneverdig transitt ikke finner sted. – For så vidt angår Østerrike, er forholdet at det i dette land, i motsetning til Tyskland, ikke finnes noe økonomisk eller kommersielt skille mellom de forskjellige okkupasjonssoner. Varer som importeres til en av de vestlige okkupasjonssoner, kan således uten hindringer sendes videre til den sovjetiske okkupasjonszone og derfra videre østover. Hertil kommer at det også i de vestlige okkupasjonssoner finnes en rekke bedrifter som er konfiskert som tidligere tysk eiendom og som står under direkte russisk kontroll. For Østerrikes vedkommende foretas derfor særlige undersøkelser med hensyn til de individuelle kjøperes identitet og pålitelighet på grunnlag av lister som er utarbeidet over

russisk-kontrollerte firmaer og firmaer som antas å opptre som oppkjøpere for østblokk-landene.

Andre europeiske land som byr på særlige problemer i forbindelse med eksportkontrollen, er *Sverige* og *Sveits*, som begge har en relativt betydelig handel med Øst-Europa og hvis beliggenhet gjør dem naturlig egnet som transittland. Som jeg nevnte i min forrige redegjørelse, har begge disse land vært innbudt til å slutte seg til den Konsultative Gruppe, men har avslått dette. I begynnelsen av januar 1951 rettet de Forente Stater, Frankrike og Storbritannia i fellesskap en henvendelse til regjeringene i Sveits og Sverige med sikte på å få disse land til å stanse eller redusere sin eksport av strategiske varer til Øst-Europa og til å treffe tiltak for å hindre at strategiske varer fra andre land blir re-eksportert eller transittert til Sovjet-blokken.

Den sveitsiske regjering erklærte seg etter denne henvendelse beredt til å innhente de lovgivningsfullmakter som var nødvendige for å gjennomføre en eksportkontroll med sikte på å stanse eller begrense eksporten av visse vareslag. Den har videre gjennomført en ordning som gir eksportland som frykter for at strategiske varer som eksporteres til Sveits skal bli transittert eller re-eksportert derfra, adgang til å kreve at den sveitsiske kjøper skal fremskaffe en offisiell bevitnelse fra de sveitsiske myndigheter om at det vil bli kontrollert at varene ankommer til Sveits og ikke vil bli tillatt re-eksportert.

Det svenske svar på de tre stormakters henvendelse gikk ut på at Sverige fulgte en handelspolitikk som var ikke-diskriminerende. Eksport av krigsmateriell ble ikke tillatt til andre enn tradisjonelle kjøpere, og ingen av Sovjet-blokkens land var tradisjonelle kjøpere av slikt materiell fra Sverige. For så vidt angikk andre strategiske varer, fulgte Sverige det samme prinsipp, nemlig å tillate den tradisjonelle eksport. Det ble derfor tillatt en viss eksport av strategiske varer til øst-europeiske land som var tradisjonelle kjøpere av slike varer. Tradisjonelt gikk imidlertid *ekspansjonen* i den svenske eksport av slike varer vestover. Det ville derfor ut fra de handelspolitiske retningslinjer Sverige fulgte, ikke bli tillatt noen *økning* av eksporten østover. Den svenske regjering erklærte seg villig til å gi et generelt tilsagn om at eksporten av strategiske varer østover ville bli redusert mest mulig. Den erklærte seg videre villig til å gi alle deltakerland i den Konsultative Gruppe en erklæring om at transitt og re-eksport av strategiske varer fra disse land til Øst-Europa ville bli hindret.

Det ble etter dette vedtatt i den Konsultative Gruppe at de enkelte deltakerland skulle rette individuelle anmodninger til den svenske regjering om å få en erklæring om at re-eksport og transitt av strategiske varer ville bli hindret. Den norske henvendelsen til den svenske regjering ble foretatt gjennom den norske ambassade i Stockholm i midten av april i år. Det svenske svar gikk ut på at en fra svensk side har avgitt en erklæring overfor den amerikanske regjering om at re-eksport og transitt ikke vil finne sted. Denne erklæring var avgitt på bakgrunn av det faktum at det aldri hadde foregått noen transitt eller re-eksport av strategiske amerikanske varer gjennom Sverige. Før en kunne gi en tilsvarende erklæring overfor Norge og de andre land som hadde anmodet om det, måtte en foreta en

nøyere undersøkelse av varelistene. Foreløpig kunne imidlertid den svenske regjering erklære at det for tiden ikke finner sted, og ikke vil finne sted, noen re-eksport eller transitt av strategiske varer fra Norge.

Den svenske holdning i denne sak er forståelig ut fra Sveriges nøytralitetspolitikk. Den svenske eksport til Øst-Europa omfatter en rekke varer som er av stor betydning, og den omstendighet at Sverige ikke deltar i det internasjonale samarbeid på eksportkontrollens område, representerer en viss lekkasje i hele kontrollordningen. Den norske linje i denne saken har vært å støtte de felles bestrebelse på å bringe Sverige med i samarbeidet, men ikke å ta noe eget initiativ eller utøve noe press fra norsk side for å påvirke Sveriges holdning i spørsmålet.

II. Utvidelse av eksportkontrollen på grunn av krigen i Korea.

Spørsmålet om å iverksette sanksjoner overfor angriperne i Korea ble tatt opp i Koordinasjonskomiteen kort tid etter at krigen brøt ut. Fra amerikansk side ble det således allerede i begynnelsen av juli ifjor foreslått for gruppen at eksportkontrollen overfor Sovjet-blokken også skulle utvides til å omfatte China og Nord-Korea. Regjeringen fant å kunne gi forslaget sin tilslutning. Fra økonomisk synspunkt er stillingen den at vår samhandel med disse to land for det første er meget liten og dessuten ikke består av varer som er underlagt embargo av gruppen. På den annen side antok regjeringen heller ikke at et slikt skritt ville være politisk betenkelig.

I samsvar med den resolusjon som Generalforsamlingen i de Forente Nasjoner gjorde den 1. februar i år om å hindre angriperne i å nå sine mål, anbefalte som kjent Generalforsamlingen den 18. mai i år å gjennomføre et begrenset eksportforbud for skipninger til områder som er under kontroll av Peking-regjeringen eller de nord-koreanske myndigheter. Etter dette vedtak skal medlemsstatene forby eksport til China og Nord-Korea av våpen, ammunisjon og krigsmateriell, atomenergimateriell, olje, transportmaterieell av strategisk betydning, samt gjenstander som er nyttige for produksjon av våpen, ammunisjon og krigsmateriell.

Som jeg uttalte i min redegjørelse i Stortinget 23. juni dreier det seg her ikke om sanksjoner i egentlig forstand – altså straffetiltak – men om begrensede tiltak som tar sikte på i størst mulig grad å minske Peking-regjeringens evne til å føre videre sin aggresjon i Korea. Som forutsatt i Generalforsamlingens vedtak har regjeringen 12. juni i år rapportert hvilke tiltak den har truffet for å hindre eksport av våpen og visse andre varer til China og Korea. En har funnet at en generelt formet meddelelse om at regjeringen har forbudt eksport til de nevnte land av alle slags våpen og varer som er omhandlet i Generalforsamlingens resolusjon, på det nåværende tidspunkt er tilstrekkelig. Dessuten har en tatt skritt for å hindre norske skip i å delta i transport av slike artikler fra Norge til de nevnte stater. Som tidligere nevnt, er Norge formentlig en av de stater som allerede for lengst, gjennom sin tilslutning til det nevnte amerikanske forslag i Koordinasjonskomiteen i Paris, har gjennomført FN-blokaden. Denne eksportkontroll er også langt mere vidtgående enn den som følger av Generalforsamlingens vedtak. For så vidt angår vår kontroll av *transport av strategiske varer med norske skip*, har man hittil satt i verk en indirekte

kontroll ved at Den Norske Krigsforsikring for Skip ikke holder norske skip krigsforsikret dersom de går til China og Nord-Korea med varer av den art det her er tale om. Jeg kan forøvrig opplyse at det innen administrasjonen, dvs. Utenriksdepartementet, Industridepartementet og Justisdepartementet overveies å foreslå endret den lov som ble utferdiget 16. april 1937 for å kunne gjennomføre blokaden av Spania, slik at den kan anvendes overfor norske skip som frakter ikke bare våpen, ammunisjon og fly, men også strategiske varer. Det vil imidlertid ikke være mulig å få lagt frem for Stortinget et slikt lovforslag i inneværende sesjon, men regjeringen har sin oppmerksomhet henvendt på spørsmålet, og vil om nødvendig, treffe slike bestemmelser ved provisorisk anordning. Forøvrig er norske redere under de foreliggende omstendigheter selv lite interessert i fart på China og Nord-Korea. En del norske skip er imidlertid tidsbefraktet i utlandet, og blir derfor disponert av utenlandske befraktere. Dette forhold har en fra norsk side antydning at myndighetene i vedkommende land bør ta opp, og britiske og amerikanske myndigheter har erklært seg innforstått med dette.

III. Den Nord-Atlantiske Organisasjons (NATO's) arbeid med råvareproblemet og eksportkontrollen.

Spørsmålet om kontroll med eksporten av strategiske varer til Sovjet-blokken er også blitt tatt opp av Atlanterhavspaktorganisasjonen. I september 1950 vedtok Rådet å anmode utenriksministrenes stedfortredere om snarest mulig å undersøke de råstoffproblemer som måtte reise seg i forbindelse med gjenopprustningen og den derav følgende prisstigning, samt komme med anbefalinger om tiltak til å bøte på dette problem. Det ble foreslått at det skulle utnevnes en spesiell rådgiver og opprettes en arbeidsgruppe til å ta seg av råstoffproblemet og overveie om en kunne få istand en ordning mellom NATO-landene for å fordele de mangelvarer som finnes innenfor gruppen, og forøvrig overveie spesielle tiltak som står i forbindelse med forsyningen av slike varer. Fra norsk side har man fremholdt i A-paktorganisasjonen at spørsmålet om kontroll av eksporten av råvarene bør sees i en videre økonomisk sammenheng og koordineres med det arbeid som drives av andre internasjonale organisasjoner for å unngå dobbeltarbeid. Den nevnte arbeidsgruppe – Forsvarsproduksjonsutvalget – (Defense Production Board), har imidlertid en selvstendig oppgave når det gjelder forsyningen av råvarer for forsvarsformål. Den har i denne sammenheng kommet til det resultat at det er nødvendig i tillegg til de begrensninger som allerede er blitt pålagt eksporten av strategiske varer til Sovjet-blokken, å pålegge eksportforbud for NATO-landene av varer som trenges for å bygge opp medlemsstatenes forsvar.

Produksjonsrådet har således utarbeidet en foreløpig liste over slike varer som det mener må sikres medlemsstatene og som den derfor har foreslått belagt med eksportforbud til Sovjet-blokken. Fra norsk side har en ikke uten videre kunnet akseptere denne konsekvens og gjort gjeldende at saken som før nevnt, må sees i en større sammenheng. Det er også lyktes å få fastslått i Stedfortrederrådets vedtak av 25. juni i år at det kan gjøres unntak når eksporten skjer i det eksporterende lands interesse – dvs. når slik eksport er nødvendig for gjennom import fra Sovjet-blokken å opprettholde NATO-landenes grunnleggende økonomiske styrke. Vurderingen av

disse saker skal foretas av organisasjonens Finansielle og Økonomiske Utvalg som har sitt sete i Paris. Som eksempler på varebytte som etter norsk oppfatning ikke bør hindres, kan nevnes eksport fra Norge av aluminium mot import av manganmalm fra Sovjet-Samveldet og eksport av ferro-molybden fra Frankrike mot kull fra Polen.

Det er sannsynlig at utviklingen nå vil medføre at A-pakt-organisasjonens Finansielle og Økonomiske Utvalg vil overta den Konsultative Gruppens og Koordinasjonskomiteens virksomhet. Vest-Tyskland deltar imidlertid i Pariser-gruppens arbeid, men er ikke medlem av A-pakten, og det må derfor finnes en ordning som gjør det mulig at Vest-Tyskland fortsatt deltar i dette arbeidet.

IV. Det amerikanske hjelpeprogram.

Den amerikanske Kongress har ved tre anledninger i forbindelse med sin bevilgning av økonomisk hjelp til andre stater gjort vedtak som berører disse staters eksport. Kongressens vedtak i 1948 er nevnt i innledningen til denne redegjørelse. Annen gang Kongressen stillet vilkår med hensyn til denne eksport var i det såkalte Cannon-Amendment av 27. september 1950. Det bestemmer at så lenge amerikanske styrker er engasjert i stridshandlinger under sin gjennomføring av den beslutning som er fattet i de Forente Nasjoners Sikkerhetsråd, kan det ikke ytes økonomisk eller finansiell hjelp til et land hvis de Forente Staters nasjonale sikkerhetsråd antar at vedkommende lands handel med Sovjet-Samveldet eller noen av dets satelitter (herunder China og Nord-Korea) er i strid med de Forente Staters sikkerhet. Såvidt en kjenner til har det Nasjonale Sikkerhetsråd aldri stoppet hjelp til noe land etter denne lovgivning.

I mai 1951 vedtok Kongressen imidlertid det såkalte «Kem-Amendment» i forbindelse med den 3dje tilleggsbevilgningslov for 1951. Dette inneholder foruten en sterk skjerpelse av eksportkontrollen de samme bestemmelser som Cannon-Amendment. Loven forbyr økonomisk eller finansiell hjelp (men ikke militær hjelp) til land som eksporterer våpen, krigsmateriell, militært materiell, artikler eller varer som kan bli brukt til produksjon av våpen og krigsmateriell eller skiper slike gjenstander som de Forente Stater selv forbyr levert til Sovjet-Samveldet eller dets satelitter når de Forente Staters militære styrker er aktivt engasjert i stridshandlinger under gjennomføringen av enhver beslutning av de Forente Nasjoners Sikkerhetsråd. Etter loven skal forsvarsministeren bestemme hvilke varer og gjenstander som går inn under forbudet. Alle land som mottar hjelp blir pålagt å underrette de amerikanske myndigheter om at de ikke har eksportert noen av de varer som står på forbudslisten til Sovjet-blokken senere enn 15 dager etter at loven er trådt i kraft. Det Nasjonale Sikkerhetsråd er imidlertid bemyndiget til å gjøre unntak fra forbudet når det er til gagn for de Forente Staters sikkerhet. Alle slike dispensasjoner må omgående rapporteres til i alt 6 kongresskomiteer.

Under behandlingen av lovforslaget i Kongressen søkte den amerikanske regjering å få det endret da dets bestemmelser etter dens mening både var altfor vidtgående og meget uhensiktsmessige å praktisere. Den regnet således med visse muligheter for å få begrenset loven til varer av direkte strategisk betydning dersom den amerikanske opinion og Kongressen kunne bli informert om den eksportkontroll

som allerede eksisterer gjennom Gruppen i Paris. Gjennom den amerikanske ambassade ble den norske regjering således spurt om den hadde noe å innvende mot offentliggjørelse av den Konsultative Gruppens eksistens og sammensetning og en detaljert beskrivelse av de varer som er oppført i dens liste I og muligens dens liste II. Regjeringen fant at til tross for at en måtte regne med at Sovjet-Samveldet allerede kjente til Gruppen og dens virksomhet, ville en slik offentliggjørelse kunne få alvorlige både politiske og økonomiske konsekvenser. Regjeringen fremholdt dog at hvis den amerikanske regjering fant offentliggjørelse nødvendig, ville den ikke sette seg imot det dersom samtykke også ble gitt fra andre medlemmer. En fremholdt videre at offentliggjørelsen burde begrenses til en meddelelse om at Gruppen eksisterer og har de og de medlemmer og en beskrivelse av de varer som er oppført på liste I, men ikke varene på liste II. Såvidt en kjenner til fant også de fleste andre land som deltar i den Konsultative Gruppe det meget betenkelig med en offentliggjørelse slik som den amerikanske regjering ønsket. Imidlertid ble loven vedtatt uten at den amerikanske regjering gikk til den offentliggjørelse som var antydnet.

President Truman undertegnet 2. juni den tredje tilleggsbevilgningslov for 1951. Samtidig med undertegningen avga Presidenten en lengere erklæring der han meget kraftig angrep bestemmelsen om avskjæring av økonomisk hjelp til land som eksporterer våpen eller krigsviktige varer til Sovjet-blokken. President Truman betegnet loven som: «en bestemmelse som er ganske uten sammenheng med lovens hovedformål forøvrig ...» og som griper avgjørende inn i «vår fremgangsmåte når det gjelder å begrense handelen mellom den frie verden og Sovjet-Samveldet og dets satelitter.» Videre heter det i Presidentens erklæring: «... Den er således en bestemmelse av største betydning for vår utenrikspolitikk, men den er (på tross av dette) ikke blitt forelagt hverken for Representanhusets eller Senatets utenrikskomitéer.» Presidenten fremholdt dessuten at hovedmanglene ved bestemmelsen for det første er at den unnlater å ta hensyn til at den frie verdens handel med Østblokken er to-sidig, og at spørsmålet om hvorvidt varebytte er skadelig eller gagnlig for den frie verden som helhet, er et spørsmål om vurdering av mengden og av den relative betydning av de enkelte varer som utveksles. Det ble for det annet påpekt at bestemmelsen gjennom tvang søker å oppnå det som en bør søke frem til ved et fritt samarbeid. Presidenten gikk forøvrig så langt som til å si at avskjæringen av hjelp til andre frie nasjoner kunne bety «dødsstøtet for de veldige forsvarsanstrengelser som verdens frie nasjoner nå har påtatt seg», ved at det økonomiske grunnlag rykkes bort under disse nasjoner. Det ble endelig uttalt at bestemmelsen også i teknisk henseende er mangelfull og komplisert å anvende.

Presidenten ba til slutt om at Kongressen måtte ta saken opp på nytt med sikte på å få en mere formålstjenlig bestemmelse. Inntil så er skjedd, heter det i hans erklæring: «antar jeg at det Nasjonale Sikkerhetsråd vil finne det nødvendig å gjøre unntak på bred basis.»

Den amerikanske forsvarsminister har, som loven pålegger ham, oversendt den Økonomiske Samarbeidsorganisasjon (E.C.A.) som er det organ som skal påse bevilgningsloven gjennomført, ialt 5 lister som inneholder de varer som det skal

være forbudt å eksportere til Sovjet-blokken. Listene er overmåte omfattende og består tilsammen av 1.700 forskjellige kategorier av varer og gjenstander. En av listene er i sin tid satt opp av det amerikanske handelsdepartement og inneholder alle varer som de Forente Stater ikke tillater eksportert til Sovjet-blokken. En annen er et tillegg til denne liste. De andre tre lister inneholder henholdsvis fortegnelse over krigsmateriell, atomenergi-utstyr og fortegnelse over varer som det amerikanske forsvarsdepartement har satt opp over varer som den amerikanske regjering lagrer av beredskapsmessige hensyn.

E.C.A.-sjefen Mr. Foster, erklærte da han fikk disse listene bl.a.:

«ved å anvende bestemmelsen om det Nasjonale Sikkerhetsråds adgang til å innvilge dispensasjoner, håper jeg at vi kan administrere loven på en gunstig måte inntil Kongressen har fått tid til å overveie Presidentens anbefaling om ny lovgivning. Hvis det ikke var for denne unntaksbestemmelse ville endringen (eksportforbudsbestemmelsen) ødelegge den frie verdens program for oppbyggingen av en sund økonomi og militær styrke for å kunne forsvare seg mot kommunistisk aggresjon.»

Den amerikanske regjering tok etter at loven var trådt i kraft omgående opp arbeidet for å gjøre bruk av dispensasjonsadgangen. Den vendte seg således også til den norske regjering og ba opplyst hvorvidt Norge kunne bekrefte at eksport i strid med bestemmelsen ikke hadde funnet sted etter 17. juni i år, dvs. 15 dager etter at Presidenten hadde underskrevet loven. Dessuten ba det amerikanske utenriksdepartement opplyst hvilken eksportkontroll Norge i dag faktisk gjennomfører når det gjelder de varer som er ført opp på Koordinasjonskomiteens liste I og hvorledes det forholdes angående dens liste II og opplysninger om Norges eksportkontroll i sin alminnelighet. På disse spørsmål ble det fra norsk side svart at om vi nektet å oppfylle de norske eksportforpliktelser under løpende handelsavtaler med de øst-europeiske land, måtte det antas å medføre hel stans i samhandelen og en måtte frykte at det ville få varige virkninger på handelssamkvemmet foruten politiske konsekvenser. Dertil kom de rent praktiske vanskeligheter med å stoppe eksporten i løpet av få dager. Forøvrig svarte en at all eksport fra Norge er underkastet kontroll gjennom eksportlisenssystemet og at en har gjennomført totalt eksportforbud for varer på Koordinasjonskomiteens liste I og praktiserer dens liste II i samsvar med Komiteens retningslinjer. Samtidig gjorde en oppmerksom på at Norge forlengst har stoppet eksporten av silicium-karbid, molybden og tungtvann til Sovjet-blokken. Med hensyn til liste II har en systematisk fulgt det prinsipp ikke å eksportere større kvanta av varer på den internasjonale liste II enn en har mottatt fra Sovjet-blokken av varer av liknende karakter. En fremholdt under henvisning til disse opplysninger betydningen av generell dispensasjon for Norge slik at en kunne oppfylle de løpende handelsavtaler uten konsekvenser for vår Marshall-hjelp. Samtidig ble det gitt orientering om at Norge i slutten av juni måned måtte ta opp forhandlinger med Polen om en ny varebytteavtale, og at en ønsket å drøfte disse forhandlinger på forhånd med amerikanske myndigheter.

Den 15. juni besluttet det Nasjonale Sikkerhetsråd som består av presidenten som formann, visepresidenten, utenriks- og forsvarsministrene og formannen for det

nasjonale sikkerhets- og forsyningsutvalg, å benytte seg av den dispensasjonsadgang som loven hjemler, og gjorde vedtak om generell dispensasjon for alle land som mottar Marshall-hjelp for et tidsrom av 90 dager. I dette tidsrom er det meningen at administrasjonen skal gjennomgå de enkelte lands handel med Sovjet-blokken og bedømme om dispensasjonen fortsatt bør gis. For Norge og Østerrike besluttet Rådet samtidig straks slik spesiell dispensasjon fra iverksettelse av loven. Dette innebærer formodentlig at administrasjonen anser at Norges og Østerrikes handel med Østblokken er av en slik karakter at den overfor Kongressen kan anvendes som en god illustrasjon av manglene ved loven.

I Norges tilfelle bemerker Rådet således at hvis landets handel med Sovjet-blokken blir stoppet, ville det måtte vende seg til de frie nasjoner for å skaffe seg manganmalm og råfosfat, samt kull og korn, hvilket også ville belaste den allerede fra før knappe tonnasje.

Hvorledes Norge kan forholde seg i sin fremtidige handel med Sovjet-blokken, er det imidlertid ikke mulig nærmere å kunne uttale seg om på det nåværende tidspunkt. Så meget synes dog klart at vi vil ha adgang til å gjennomføre de avtaler vi alt har inngått.

Rådets beslutning om generell dispensasjon for alle land for et tidsrom av 3 måneder betyr i virkeligheten at ikrafttredelsen av loven foreløpig utsettes i denne tid. Rådet beordret imidlertid administrasjonen til å intensivere sitt arbeid for å stramme inn eksportkontrollen. Rådet bemerket også at de Forente Stater ikke var tilfreds med de tiltak som mottakerlandene har truffet for å kontrollere og begrense sin handel med Sovjet-blokken. Gjennom denne utsettelse av lovens iverksettelse har de amerikanske myndigheter til hensikt å oppnå ytterligere kontroll med handelen med Sovjet-blokken, og det amerikanske Utenriksdepartement har også allerede tatt opp slike drøftelser med de forskjellige lands regjeringer. Rådet har videre anmodet sin spesielle komite for øst/vest-handelen om å undersøke situasjonen så hurtig som mulig og holde under stadig oppsyn den handel som finner sted mellom Sovjet-blokken og de land som mottar hjelp fra de Forente Stater. Herunder skal komiteen ta i betraktning:

- I. Den strategiske betydning av den handel som fortsatt finner sted med Sovjet-blokken.
- II. Hvilke nye tiltak som kan treffes for å stanse alt varebytte som vesentlig bidrar til å styrke blokkens krigspotensial.
- III. Betydningen av den hjelp som ytes av de Forente Stater.
- IV. I hvilken utstrekning de forskjellige land forbyr eksport til Sovjet-blokken av de viktigste strategiske varer og utøver en hensiktsmessig kontroll med eksporten av andre varer.

Da ECA-administrasjonssjefen Mr. Foster, besøkte Oslo 18. og 19. juni d.å., overrakte handelsministeren, statsråd Brofoss, ham en Aide-Memoire inneholdende en redegjørelse for Norges handel med Sovjet-blokken. Denne redegjørelse er også sendt vår ambassade i Washington for å bli formelt tilstillet de amerikanske myndigheter. I dette dokument er det redegjort for vår handel med Sovjet-blokken etter krigen, og nærmere påpekt hvilke fordeler denne har, ikke bare for Norges

økonomi, men også ut fra en vurdering av de frie nasjoners felles interesser. En gjør her bl.a. oppmerksom på at de øst-europeiske markeder er av spesiell betydning for vårt eksport av fett og fisk. På den annen side mottar Norge i bytte for disse varer først og fremst korn, kull og koks, sukker og manganmalm. Dette er varer som i dag er mangelvarer og Norges behov kan ikke bli dekket fra land utenfor Sovjet-blokken selv med betaling i dollar. Denne handel betyr derfor for Norge ikke bare at en sparer dollar og derved letter Norges betalingsbalanse overfor utlandet, men indirekte er den av betydning for de andre frie nasjoner som et tilskudd til forsyningene av disse varer. Det er imidlertid åpenbart nødvendig for å oppnå disse motytelser at det tillates en viss eksport av varer som i dag har strategisk betydning, så som aluminium, svovelkis, jernmalm og ferrolegeringer. Vår eksport av slike varer hadde i 1949 og 1950 en verdi på henholdsvis ca. \$ 5.5 og \$4 millioner, mens vår import av malmer, jern og stål og ikke-jernholdige metaller fra Østblokken kom opp i henholdsvis ca. \$ 5.5 og \$ 3.4 millioner. Hvis det ble gjort en drastisk reduksjon av Norges eksport til Sovjet-blokken av aluminium, svovelkis, jernmalm og ferrolegeringer, ville dette etter regjeringens oppfatning ikke bare føre til en tilsvarende reduksjon i importen av varer av samme kategori, men sannsynligvis også medføre total stopp i vår samhandel med Sovjet-blokken. Dermed ville en hindre verdifull import av kull, korn og sukker, hvilket ikke bare ville ramme Norge, men også de frie nasjoner som helhet, bortsett fra de politiske konsekvenser.

Det later for øyeblikket til at de synspunkter Norge har hevdet – at eksportkontrollen overfor Sovjet-blokken må sees i en videre økonomisk og strategisk sammenheng – har vunnet forståelse hos den amerikanske regjering. På den annen side er det på det rene at denne er utsatt for sterk kritikk fra opposisjonen i Kongressen. En bør derfor regne med at også Norge vil få henstilling om å begrense sin samhandel med Sovjet-blokken til det som lar seg forsvare ut fra hensynet til hva som gagnar de frie nasjoners sikkerhet. Spørsmålet om vår saltsildeeksport til Øst-Tyskland og våre leveranser av strategiske varer for å kunne få sukker i Tsjekkoslovakiet må antas å bli gjenstand for nøyere undersøkelse.

Formannen: Jeg skal få takke for redegjørelsen, som jo gir et meget fullstendig bilde av det som er foregått, og vil høre om det er noen som vil ha ytterligere opplysninger eller har noe å bemerke i sakens anledning.

Sven Nielsen: Vil det foreligge trykt, så man kan lese det?

Utenriksminister Lange: Det vil foreligge som stenografisk referat her.

Formannen: Vi går da videre til neste sak, som gjelder spørsmålet om tropper til Korea.

Utenriksminister Lange: Det vil være kjent fra korte meddelelser i pressen at generalsekretær Trygve Lie under sitt opphold her hadde et møte med en del av Regjeringens medlemmer hvor han på vegne av Felleskommandoen muntlig

fremførte en henstilling til den norske regjering, som et av de medlemsland som har stemt for Korea-resolusjonen, men ikke har sendt stridskrefter, om nå å overveie å sende landstridskrefter til Korea. Han antydet – men sa at det var helt for egen regning – at han hadde tenkt seg at det måtte bli tale om for Norges og Danmarks vedkommende, eventuelt for Sveriges skjønt han hadde mindre tro på at Sverige overhodet ville innlate seg på tanken – ca. 1.000 mann hver, men han presiserte at det var hans personlige og ikke Felleskommandoens antydning.

Etter at han var reist tilbake, har vi nå fått selve den offisielle teksten til henvendelsen, og det er vel korrekt at jeg refererer den her:

«For å bistå Felleskommandoen i dens anstrengelser i saken anmodes Generalsekretæren om på vegne av Felleskommandoen å sette seg i forbindelse med regjeringene i de medlemstater som tidligere har gitt sin tilslutning enten til Sikkerhetsrådets resolusjon av 25. juni 1950 eller resolusjonen av 27. juni 1950 og som ennå ikke har bidratt med væpnede styrker i de felles anstrengelser i Korea, og underrette disse medlemsstater om nødvendigheten av ytterligere bistand av markstyrker i Korea. På grunn av den store konsentrasjon av kinesiske kommuniststyrker i området og disse styrkers fortsatte aggresjon er det absolutt nødvendig med ytterligere styrker fra medlemsstatene. Felleskommandoen ber derfor Generalsekretæren om å appellere til regjeringene i de medlemsstater som har gitt sin tilslutning til Sikkerhetsrådets resolusjoner, men som ikke har bidratt med væpnede styrker om å yte et første bidrag av markstyrker i et anselig omfang og i samsvar med hva de makter og deres forpliktelser forøvrig. Felleskommandoen anmoder videre om at medlemsstatenes regjeringer blir bedt om å gi Generalsekretæren en alminnelig oversikt over hva de kan bidra med, idet de nærmere detaljer blir utarbeidet av medlemsstatenes regjeringer sammen med Felleskommandoen.

Generalsekretærens oversendelse lyder i utdrag:

Jeg anmoder Deres regjering om godhetsfullt å ta denne appell opp til alvorlig overveielse på bakgrunn av at det er nødvendig å øke den felles innsats i Korea så lenge angriperne fortsetter å kjempe mot de Forente Nasjoners styrker der. Jeg vil være takknemlig over å bli underrettet om den beslutning Deres regjering treffer og ber om at Deres regjering setter seg i forbindelse med Felleskommandoen når det gjelder de nærmere detaljer.»

På det tidspunkt da vi hadde denne samtalen med Trygve Lie, forelå jo Maliks antydning til en utvei i våpenhvileforhandlinger i Korea, og det første jeg spurte Trygve Lie om, var om han trodde at denne henstilling hadde bevart sin aktualitet til tross for at det nå var åpnet en mulighet. Til det sa han at han ville nødig uttale seg om det på egen hånd, men han telegraferte samme dag til New York for å bringe på det rene Felleskommandoens syn på dette, og da han reiste, lovte han å purre på forat vi kunne få en orientering på det punkt.

Det vi gjorde i Regjeringen etter at vi hadde fått henstillingen, var å be Forsvarsdepartementet om å få saken utredet, og det ble i det brevet som

forsvarsministeren sendte til Sjefen for Forsvarsstaben og sjefen for Hæren, presisert at vi i våre foreløpige drøftinger i Regjeringen var kommet til det resultat «at en norsk troppestyrke som eventuelt skal sendes til Korea, bør settes opp av Hæren og være en offisiell norsk hæravdeling. Såvidt mulig bør befal og mannskaper i avdelinger tjenestegjøre på frivillig basis.»

- Vi mente altså at det ikke ville være forsvarlig å gjøre det til en ren frivillig innsats. Trygve Lie hadde dessuten sagt at han mente at det ville bli krevd, hvis man overhodet innlot seg på det, at regjeringene sto ansvarlige for de avdelinger som eventuelt måtte bli sendt.

«Regjeringen har gått ut fra at den norske hæravdeling eventuelt må være av så høy kvalitet som mulig og at den eventuelt bør sendes så raskt som omstendighetene tillater det. Av begge disse grunner har Regjeringen gått ut fra at det *kan* bli nødvendig å beordre enkelte nøkkelmenn til tjeneste.

Regjeringen har tenkt seg at en avdeling på ca. 1.000 mann fra Norge er for stor, både når en tar hensyn til det befal og mannskaper som skal til, den tid oppsettingen vil ta og den økonomiske siden av saken. Regjeringen har vært inne på den tanken at det bør organiseres en *nordisk* – eventuelt en norsk/dansk-bataljon, der de enkelte land stiller ca. 1 kompani hver. Dette er i tilfelle en løsning som vil ha politiske fordeler. Regjeringen har gått ut fra at enhver hærstyrke vil legge beslag på befal, kapasitet og økonomi som ellers kunne ha vært brukt til oppbyggingen av hæren i Norge, men at det vil være nødvendig å ta disse ulemper, dersom en deltakelse må ansees for å ha en sterk politisk motivering.»

Vi spurte Trygve Lie om det nå var så at man hadde forandret syn på verdien av små enheter fra de forskjellige små stater. For et år siden spurte vi jo uttrykkelig om man overhodet la vekt på å få kontingenter fra medlemslandene som bare ville kunne ha symbolsk verdi, og fikk da til svar at det hadde man ingen interesse av. Nå er situasjonen endret. Vurderingen i Felleskommandoen er at både utad overfor kineserne og nordkoreanerne og dem som står bak dem, og innad gjennom selv små symbolske kontingenter å få markert at dette er en internasjonal, en felles FN-aksjon, i høyere grad enn det nå gjøres, hvor bare 16 medlemsland er med.

Jeg hadde også før Trygve Lie hadde sitt møte med Regjeringen fått henvendelse fra den danske utenriksminister som spurte om jeg kunne tenke meg at vi tok en felles dansk-norsk overlegning om denne sak, og i Regjeringen reagerte vi på det med at jeg svarte tilbake at jeg i og for seg ikke hadde noe imot at vi kom sammen for å drøfte det, men jeg syntes ikke det var noen grunn til i en ren FN-sak å holde det på ren dansk/norsk basis, men at det var bedre å holde det på rent skandinavisk grunnlag, og jeg bad derfor den danske utenriksminister som initiativtager om å henvende seg også til den svenske utenriksministeren. Det gjorde han da, men igår kom det svar fra Sverige at den svenske utenriksminister på grunn av utviklingen omkring Maliks ikke syntes det var aktuelt å ha noen slik skandinavisk drøfting i øyeblikket, og dette syn blir bestyrket av et telegram vi har fått fra vår delegasjon i New York og som er resultatet av Trygve Lies undersøkelser om hvordan man ser på aktualiteten i hele problemet. Det lyder i

hovedsaken slik at Trygve Lie hadde den 27. juni en samtale med Gross i den amerikanske delegasjon, hvor han meddelte at Felleskommandoens henvendelser i København og Oslo var blitt velvillig mottatt.

«Trygve Lie hadde videre fremholdt at den endrede situasjon etter Maliks tale imidlertid kunne gjøre det vanskeligere å vinne alminnelig tilslutning til appellen om frivillige til Korea. Hvis derfor de to regjeringer under de nåværende omstendigheter finner det vanskelig å gi et positivt svar, kunne det muligens underhånden bli gitt uttrykk for at de Forente Staters regjering og Felleskommandoen ville se med forståelse på at de to regjeringer så tiden an med svaret, og at de Forente Staters regjering ville foretrekke en utsettelse fremfor et negativt svar. Gross svarte at han personlig var innforstått med dette. Han meddelte det til State Department og har senere meddelt Trygve Lie at State Department var enig i hans oppfatning. Han hadde dog ikke fått instruks om å meddele de to delegasjoner dette, da saken i siste instans må forelegges felleskommandoen og forsvarsstaben. Trygve Lie ba om at dette ble meddelt den danske og den norske regjering.

Lie meddelte forøvrig at han hadde sett Gromykos svar til Kirk og han mente det ga god grunn til optimisme med hensyn til utsiktene for «ceasefire» og våpenstillstand.»

Det samme fremgår dels av meldinger vi har fra vår egen delegasjon i New York og dels fra vår ambassadør i Washington. Der foreligger for det første en offisiell erklæring fra State Department som muligens er gjengitt i den norske presse, men ikke in extenso såvidt jeg husker. Den er av 28. juni – altså i går – og lyder slik:

«De Forente Stater har i New York og Moskva søkt å få klargjort visse sider av den erklæring Malik avga 23. juni. Under drøftelsen av Maliks erklæring antyder Gromyko at det måtte være en sak for de militære representanter til felleskommandoen og den nordkoreanske republikks kommando på den ene hånd og de kinesiske frivillige enheter på den annen side å forhandle om den våpenhvile som Maliks erklæring tok sikte på. Gromyko pekte på at våpenhvilen ville omfatte opphør av ilden og være begrenset til utelukkende militære spørsmål; de militære representanter ville måtte drøfte spørsmålet om forsikringer mot gjenopptagelsen av fientlighetene. Utover avsluttelsen av en våpenhvile hadde ikke Sovjet-regjeringen noen bestemte skritt i tankene som tok sikte på det fredelige oppgjør som Malik hadde henvist til. Gromyko antydet imidlertid at det ville tilkomme partene i Korea å avgjøre hvilke senere spesielle arrangementer som måtte treffes med sikte på en politisk og territorial ordning. Han sa at Sovjet-regjeringen ikke hadde kjennskap til hvordan det kinesiske kommuniststyre så på Maliks erklæring. Man studerer nå på hva det ligger i Gromykos bemerkninger. State Department rådfører seg med representanter for andre land som har vepnede styrker i Korea under felleskommandoen.»

Som kommentar til denne offisielle meddelelsen kan jeg referere at Morgenstjerne den 28. juni – altså også i går – hadde en samtale med hr. Hickerson som er assistant secretary for avdelingen for FN-saker.

Hickerson ga Morgenstjerne den pressemelding som er utarbeidet på grunnlag av ambassadør Kirks innberetning etter samtalen med Gromyko, og sa at det fremdeles var uklare punkter i Maliks erklæring, men State Department ville så vidt mulig søke å få disse klarlagt: bl.a. er det uklart hva Gromyko mener med uttrykket «partene i Korea». Gross ved den amerikanske delegasjon i New York hadde hittil forgjeves søkt å få en samtale med Malik, men de vil møtes ved en middag som Malik holder torsdag kveld. Hickerson var noe mer optimistisk enn Perkins forleden dag, men sa at en ikke så bort fra den mulighet at Sovjet-Samveldets aksjon er et propagandatrekk og i så fall et snedig sådant. Hickerson forsikret at en fra amerikansk side ville gå frem med den største forsiktighet og ikke gi fra seg militære fordeler uten forsikring om at kommunistene ville godta en rimelig fredsordning.

Så foreligger det også fra delegasjonen i New York gjengivelse av en artikkel av Reston i New York Times for i går. Det bekrefter det som står i denne pressemeldingen som er av senere dato, og gjengir også de konkrete spørsmål som har vært stilt fra amerikansk side. Det Kirk da ville få rede på, var: 1. Sovjets definisjon av hva det menes med «krigførende». 2. hvilken forskjell man eventuelt legger i «ilden opphører» og «våpenhvile» som Malik sa skulle utgjøre de første skritt. 3. hva Sovjet mener at det neste skritt skal være og 4. om Sovjet på forhånd knytter visse vilkår til forhandlingene. Reston sier videre at den overveiende oppfatning i Washington er at russerne ønsker forhandlingene begrenset til «ilden opphører» og at alle andre spørsmål skal utstå til senere. Det antas at Kirk vil fortsette samtalene med Gromyko. Maliks vegring ved å treffe FN-representanter skyldes rimeligvis russisk ønske om å holde innledende samtaler direkte med den amerikanske regjering, og i den hemmelige melding blir det sagt at en har grunn til å tro at Restons gjengivelse av de konkrete spørsmål som har vært stilt, er helt korrekt, og likedan at hans vurdering av stemningen i Washington er korrekt. – Det skulle da bety at for så vidt kan vi ta oss noen tid med å overveie dette spørsmålet i lys av den videre utvikling. Det kan jo tenkes, at hvis det – som vi alle må håpe – nå blir en våpenhvile og at dermed krigshandlingene opphører, kan allikevel spørsmålet om norsk deltakelse i en eller annen form melde seg hvis det ut av våpenhvileforhandlingene kommer en avtale om at disse områder skal stå under internasjonal overvåking og kontroll, men da blir det militære oppgaver av en helt annen art enn det å sende kamptropper til en pågående krig.

Jeg tror da at jeg i ettermiddag under debatten i Stortinget bør si at det er nå i hvert fall grunn til å håpe at det kan komme noe ut av dette initiativ til våpenhvileforhandlinger, og at det derfor vil være riktig å se tiden litt an med hensyn til spørsmålet tropper til Korea inntil en ser hvordan det går, og samtidig gi meddelelse om at det under disse omstendigheter ikke er blitt aktuelt med et møte mellom de tre nordiske utenriksministre om dette spørsmål. Jeg vil i dag si fra til

den danske utenriksminister at etter Trygve Lies telegram synes jeg ikke det er noen grunn for oss til å møtes akkurat nå.

Hambro: Jeg er meget glad for at man nu kan ta seg god tid med å besvare spørsmålet om å yte noen vepnet bistand i Korea. Jeg synes at antydningen om et kompani fra Norge og et kompani fra Danmark er så ridiculous, at jeg er glad for at det ikke er nevnt. Hvis man først skulle gå inn på den vei, kunne man likeså godt med det samme ha sagt en pelotong, når det bare skal være symbolsk. Skulle man sende noe, måtte det være en bataljon, da ville man komme bort imot de 1000 mann. Kan man ikke gjøre det, synes jeg det er bedre å unnlate å gjøre noe. Det var min ene bemerkning.

Den annen er den at jeg beklager at man også i denne sak skal ha Sverige med. Sverige står i en helt annen stilling. Sverige har ikke vært med på noe av dette. Sveriges internasjonale anseelse er i øyeblikket på nullpunktet. Hvis Trygve Lies erklæringer har noen realitet, var det det punkt han i hvert fall til forskjellige av oss andre uttalte seg overordentlig sterkt om, og formodentlig også til Regjeringen. Og hva i all verden skal vi ha svenskene med på dette for? Det er meg helt ufattelig. Skal vi prøve å dra dem opp av det mishag de har vakt på alle kanter? Skal vi gi uttrykk likeoverfor dem som står sammen med oss både i A-pakten og i Korea-aksjonen, at vi ikke kan gjøre noe uten å konferere med Sverige? Jeg håper at det ikke er noen utenfor de nordiske hovedsteder som mener at vi på dette punkt skulle høre hva svenskene nå vil og hva de er stemt for. Jeg mener det er bedrøvelig og jeg kan ikke forstå at den norske og den danske utenriksminister ikke noensinne kan ta en avgjørelse uten å ha hørt hva hr. Undén mener.

Hegna: Det forekommer meg at svaret på det problem som hr. Hambro her reiser, jo er gitt i utenriksministerens redegjørelse der hvor han henviser til at det her dreier seg om en FN-aksjon og Sverige er et fullgodt medlem av F.N.

Hambro: Nei, ikke et fullgodt.

Hegna: Vi vet jo at det har vært et prinsipp for vår politikk innen F.N. at det skulle være samarbeid mellom de nordiske statene under generalforsamlingene og på annen måte, og det forekommer meg at det ikke er noen grunn til å bryte det prinsipp her.

Hambro: Sverige har ikke vært med på noe av dette.

Hegna: Det har vært med på det første vedtaket om aksjonen i Korea, det grunnleggende vedtak i F.N.s Korea-aksjon.

Natvig Pedersen: Jeg vil ikke komme inn på selve saken her. Det er klart at dette spørsmålet om en norsk styrke har mange, mange forskjellige sider som grundig må drøftes før vi kan ta noe endelig standpunkt til det. Men det var bare en

ting jeg ville nevne i forbindelse med det siste utenriksministeren sa. Det er naturligvis klart at dette spørsmålet kan bli aktuelt selv om det blir våpenstillstand og forhandlinger der borte, og da står det for meg sådan, at en slik appell som denne ville stå meget sterkere overfor opinionen i det norske folk hvis den hadde form av en appell til medlemsstatene, og kanskje særlig til dem som ikke har ytt direkte støtte under kampen, om nå i denne situasjon med disse nye oppgavene å være med å ta det første skritt til virkelig å etablere en varig militær vaktstyrke under F.N. Jeg tror at en slik appell ville ha meget lettere for å bli forstått og helt ut akseptert av storparten av det norske folk enn bare en appell om å sende en enkelt avdeling til Korea under disse eller andre forhold. Jeg har lyst til å nevne det i all fall til nærmere overveielse.

Utenriksminister Lange: Til det siste vil jeg si at om appellen kan få en sådan form vil avhenge av om denne appellen i lys av utviklingen blir trukket tilbake og kan erstattes med en annen. Det andre spørsmålet er jo under aktiv bearbeiding. Komiteen for kollektive tiltak, som er opprettet i medhold av resolusjonen om felles aksjon for freden, har avesket samtlige medlemsland en uttalelse om hvordan de stiller seg til en anbefaling om å holde bestemte troppeenheter i beredskap for innsats i felles FN-aksjon. Forsvarsdepartementet holder på å utrede denne sak for oss sådan at vi skal kunne avgi vårt svar, håper vi, tidlig i juli måned, og hvis vi kan få det presset frem fra Forsvarsdepartementet tidnok, vil jeg gjerne få anledning til å orientere denne komite før Stortinget tar ferie, men jeg kan ikke love det, for det arbeides under sådant press med disse ting. Men det kan jo, som hr. Natvig Pedersen sa, da meget vel komme til å fremstille seg slik at de to ting så å si løper sammen, et spesielt bidrag til politioppsyn under en avviklings- og overgangsperiode i Korea og opprettelse av en slik fellesstyrke til rådighet for FN, skjønt det som det tas sikte på i resolusjonen om felles aksjon for freden, er ikke annet og mere enn at hvert land skal ha utpekt visse styrker som skal holde en viss standard med hensyn til trening og utstyr for at den kan settes inn i påkommende tilfelle, og ikke spørsmålet om opprettelse av en permanent, en stående internasjonal styrke. Så langt går ikke vedtaket om felles aksjon for freden.

Med hensyn til hr. Hambros bemerkninger om hvorfor Sverige skal være med her, har Regjeringens resonnement vært nøyaktig det hr. Hegna gjorde gjeldende. Sverige har fått denne henvendelsen direkte, som vi har fått den, fordi det har vært med på å gi sin tilslutning til vedtakene i Sikkerhetsrådet den 25. og 27. juni, som det her henvises til, og vi synes ikke da det er noen grunn til i et FN-spørsmål hvor vi alle tre har vært med på disse grunnleggende vedtak på forhånd å stille Sverige utenfor. Annerledes hvis Sverige selv ønsket å stille seg utenfor på grunnlag av standpunkt det senere har tatt – det blir Sveriges sak – og det er forsåvidt det den svenske utenriksminister sier at de ønsker å være med.

Men jeg synes også – rent begrunnet i situasjonen – at det er grunn til nå å se hva som kommer ut av Maliks føler, før en tar realitetsstandpunkt til dette spørsmål. Stillingen kan komme til å være en helt annen om noen dager eller uker.

Formannen: Jeg vil bare si at når man har tenkt på en nordisk konferanse, var det vel ikke først for å høre hva den svenske utenriksminister sa, men vel for å forsøke på å få Sverige med i en nordisk fellesopptreden her, og det synes jeg vi kunne ha all interesse av. Jeg ville bare si at vi kan jo ikke godt ta det synspunkt her i Norge, at når Sverige har valgt den linje det har valgt, skal vi oppføre oss slik at vi ytterligere bidrar til å skjerpe deres isolasjons- og nøytralitetstendenser. Det er ganske klart at dette spørsmål om tropper til Korea har mange sider og jeg vil overhodet ikke uttale meg om den tekniske side av spørsmålet, hvordan det skal gjøres og hvor mange det er mulig å sende osv. Jeg vil bare si at jeg synes at henstillingen er helt berettiget, og at det vil være overordentlig vanskelig for Norge å avvise en slik henstilling selv om det kan pekes på årsaker som gjør det overordentlig vanskelig å etterkomme den. Jeg synes at vi, nettopp med det som nå skjer i Korea, opplever et eksempel på en aksjon på den kollektive sikkerhets grunn, som virkelig har ført frem, idet Sovjetsamveldet er veket tilbake for perspektivet verdenskrig. Hvis man vil tenke litt på fremtiden, tror jeg det ville svekke inntrykket av denne aksjon dersom den skulle avsluttes med at de fleste medlemsland skulle avvise en henstilling om å sende tropper. Da ville man nødvendigvis måtte gjøre seg den refleksjon, at skulle det en gang i fremtiden bli behov for dette, så ville det altså være overordentlig vanskelig å få medlemsstatene til å gå med, og det ville utvilsomt svekke inntrykket av aksjonen. Jeg synes derfor at hvilken beslutning man enn tar, må man ikke gjøre dette på en slik måte at man avviser selve prinsippet.

Torp: Jeg kunne nærmest innskrenke meg til å slutte meg til det formannen sa. Jeg mener også, at selv om det bidrag vi kan yte, er beskjedent, må vi jo være med når vi blir direkte anmodet om det. Prinsippet står i hvert fall for meg meget klart selv om det kan være veldig tungt og vanskelig for hver enkelt å gå med på det. Men vi har gått inn for det internasjonale samarbeid på dette område, og vi har også gått inn for å yte den innsats som vi kan. Og her er det, som formannen sa, virkelig ført bevis for, - kanskje for første gang – at det går an å stanse et angrep, og det kan vi ikke slippe fra oss. Da mener jeg at den rent prinsipielle side av saken bør vi stå sammen om. Jeg går da ut fra at det må bli forholdt slik også i stortingsalen i kveld, at det ikke ble noen egentlig debatt, men at man helst lot det blir med det at utenriksministeren må si noen ord om de ting som har passert, og om at det derfor ikke er grunnlag for å debattere det akkurat nå. Men jeg ber utenriksministeren at han i valget av sine ord da kan tilkjenne at når det gjelder selve prinsippet, må vi gjøre vår plikt også på det området, hvis situasjonen skulle kreve det.

Når det gjelder den tekniske side, den militære side, om man vil, har jeg alltid holdt på det at frivillige som oftest ikke betyr noe særlig når det gjelder en militær innsats. En frivillig militær innsats forutsetter to ting. For det første må det ikke være frivillighet i den forstand at hvem som helst kan være med i en slik formasjon. Det viktigste når man skal sende en styrke, enten den er stor eller liten, er at de som skal stå sammen, har et visst grunnlag som de kan stå sammen på. Det gjelder både alder og det gjelder utdannelse. For det annet er det klart at hvis man skal gå så

langt at man skal sende en styrke, så må den være organisert på militært grunnlag og ut fra de prinsipper det her er tale om. Når vi tenker på den finske vinterkrigen, var det jo prisverdig av dem som da meldte seg, men resultatet var vel at de var nesten mer til hinder enn til hjelp nettopp fordi de ikke hadde noen militær skolering og organisasjon. Men symbolsk kan det selvsagt bety svært meget.

Hambro: Om forlatelse, hr. Torp, men *det* gjaldt ikke de svenske, det gjaldt de norske.

Torp: Ja, jeg snakker om de norske. De svenske var frivillige på en ganske annen måte.

Hambro: Ja, det var de.

Torp: Om det er det jeg mener at hvis man skal bruke den frivillige form, så må det i hvert fall være en militær formasjon som har et grunnlag å kunne stå sammen på, og at man ikke har for stort bry med å slippe dem inn blant andre. Det siste er meget vesentlig og meget viktig.

Når det da gjelder størrelsen, så vet vi jo at vi har ikke så særlig meget å ta av. 1000 mann, militært organisert og vel utrustet, det er for Norge en ganske anselig styrke sett på bakgrunn av det vi har, når vi har vår brigade i Tyskland. Men det spørsmål får man veie, jeg vil ikke ta standpunkt til hvor stor en slik styrke skal være. For meg er det viktige at vi er villige til å gi et bidrag så langt vi rekker.

Så til slutt tilbake til dette med Sverige. Det er alltid et vanskelig spørsmål. Jeg er aldri så glad i at man, som hr. Hambro uttrykte det her, drar dem opp av eller ut av den stilling de står i i verden, det burde de prøve å gjøre selv ved egne handlinger, det er så – det ville være både det riktige og det rimelige. Men kan man få Sverige med, så kan det bety noe for Sverige selv, og det kan fremfor alt bety noe for hele aksjonen. Og hvis vi går så langt at vi går til å sende en styrke, så kan det bety noe for at vi kan trekke Sverige med. Det bringer saken inn på dem på en ganske annen måte enn før, og det gjør det også for Norge. Det er klart at hvis vi sender en styrke til Korea, vil det på en ganske annen måte bringe realiteten inn på det norske folk, men det vil også gjøre det på det svenske, og derfor tror jeg at det er både riktig og nødvendig at vi i denne forbindelse søker å knytte Sverige til oss så sterkt som det er mulig – ikke i og for seg fordi dette er en FN-aksjon, men saken i seg selv tilsier oss å gjøre det.

Til slutt bare dette at jeg tror at vi under debatten i Stortinget i dag bør være varsomme nettopp på dette punkt. Men vi skal også være oppmerksomme på at det norske folk spør: hva med dette? Derfor må det gis et svar, sådan som det ligger an, og det bør da utenriksministeren gjøre.

Friis: Det var det som hr. Torp sa sist, som også jeg tenkte meg at det norske folk vil komme til å spørre og vil føle seg noe forvirret over den situasjon som er oppstått. Den ene dag kommer Trygve Lie her og krever at vi skal stille tropper til

disposisjon i Korea, og den neste dag flyr han sin vei over hals og hode fordi han sier han tror på det fredsalternativ som kom fra Malik. Dette må skape noe forvirring i hjernen på den alminnelige mann. Dessuten ser man også at våre to høyeste generaler går inn for at det nå skal sendes tropper snarest mulig. Dette synes jeg i og for seg er beklagelig at to generaler innlater seg på å uttale seg offentlig om det straks. Men hvordan dette ligger an, og hvordan vi skal se på den sak i debatten i ettermiddag, så er det jo uunngåelig at diskusjonen da kommer opp igjen innenfor store deler av vårt folk, om hvordan egentlig Korea-krigen kom i gang. Og da vil jeg gjerne spørre utenriksministeren om hvilken vekt han tillegger det vitnemål som kom fra den mann som da var forsvarsminister, Mr. Johnson, og det som foregikk den 26. juni i den diskusjon som da var mellom Mr. Johnson på den ene siden og Mr. Acheson på den andre om hvor vidt det viktigste var å sikre Formosa eller om det viktigste var Korea. Og dernest vil jeg gjerne spørre utenriksministeren om hvilken verdi han tillegger den dokumentsamling som er kommet fra den nordkoreanske regjering, om han mener den er helt verdiløs eller han mener den har noen verdi. Jeg er uten forutsetninger for å kunne uttale meg om det, men jeg har nå fått den og lest den, og i forbindelse med den debatt som jeg tror delvis vil komme opp igjen nå i forbindelse med at det kreves direkte troppesending til Korea, er det av en viss betydning for meg å vite hvilken verdi den blir tillagt på høyeste hold hos oss.

Kjøs: Jeg er enig med alle som har sagt at det er svært godt at vi får anledning til å overveie denne sak nøye før det treffes noen bestemmelse, men jeg vil også gjerne si at jeg er enig i betydningen av at det gis et positivt svar på den henvendelsen som er kommet. Av hensyn til de overveielser som vil komme til å måtte gjøres i tiden fremover, vil jeg gjerne si et par ord om de rent praktiske sider av spørsmålet. Jeg er enig i det som er sagt av utenriksministeren da han fremholdt som Regjeringens syn at den styrke som bør sendes, må være en kvalitetsstyrke, og at den må være organisert på regulær måte og etter vanlige oppsetningsplaner, selv om man, så langt det går an, benytter seg av frivillig deltagelse. Når det gjelder størrelsen av avdelingen, vil jeg gjerne ha pekt på at bataljonen er den minste enhet som er slik organisert at den kan opptre som en selvstendig kampgruppe. Den er den minste enhet som har transportmidler og sambandsmidler og kommandostab, slik at den virkelig kan opptre som en selvstendig kampgruppe. Sender vi en mindre avdeling, et kompani eller to kompanier, må det bli et påheng på en annen avdeling, og den vil få en svært lite hyggelig stilling. Det hensyn må man ta i betraktning når man avgjør hvilken styrke vi skal sende, at man sender en avdeling som både er slik organisert og har det utstyr at den kan greie seg selv og ikke være prisgitt tilfældigheter den kan komme opp i, det ville kunne føre den opp i alvorlige besværigheter som kan påføre den direkte tap som kan unngås når den er organisert som en virkelig kampgruppe. Jeg ville bare ha nevnt dette for at det også kan komme under overveielse når man drøfter saken videre.

Natvig Pedersen: Det var bare et par ord i tillegg til det jeg sa. Jeg vil gjerne si ut fra det standpunkt jeg er kommet til etter å ha tenkt meget over spørsmålet siden det kom opp, at jeg i dag ikke kan se noen mulighet for at vi kan beordre innkommandert soldater og sende dem til Korea. Hvis det skal skje, må det etter mitt skjønn, slik som jeg ser det i dag, og hvis det skal være noen mulighet for å forsvare det – være på frivillig basis.

Utheim: Ja, jeg vil bare ganske kort få lov til å si at jeg gir de bemerkninger formannen kom med, min fulle tilslutning.

Utenriksminister Lange: Til hr. Kjøs' bemerkninger om at en må unngå at en eventuell norsk styrke blir det rene tilheng til andre styrker, vil jeg bare si at jeg er enig i det, og når man i Regjeringen har vært sterkt inne på å prøve å få til en felles skandinavisk enhet, er det nettopp med sikte på at da kunne vi lettere få til en styrke som var stor nok til å stå på egne ben, og i den sammenheng ville nettopp svensk deltakelse være av vesentlig betydning.

Til hr. Friis vil jeg si, at jeg kan ikke godt forstå hvordan hverken en nordkoreansk samling av såkalte dokumenter eller Mr. Johnsons vitnemål kan rokke ved det enkle faktum som er utgangspunktet for hele FN-aksjonen, at Nord-Korea angrep Sør-Korea, eller ved det faktum at det ble reagert etter et initiativ fra den amerikanske regjering – nærmere bestemt den amerikanske utenriksminister – nettopp ut fra den vurdering at det ville være livsfarlig for freden i verden om et slikt angrep fikk gå sin gang uten at det ble reagert mot det. De vurderingene som så kom inn fra den amerikanske regjeringens side, hvor det gjelder Formosa, er jo en funksjon av at krigen kom i *Korea*. Inntil angrepet i Korea, var vurderingen hos det amerikanske utenriksdepartement at Formosa ikke var av vesentlig betydning. I det øyeblikk det ble angrepskrig i det området, ble vurderingen endret i all fall dithen at så lenge krigshandlinger der borte pågår, er det av absolutt vital betydning at en ikke risikerer at Formosa kommer i hendene på dem som angriper nordfra og sørover. Min vurdering av de spørsmål er at jeg skulle ikke tro – som hr. Friis – at i det hele spørsmålet om hvem som har ansvaret for krigen i Korea, vil bli reist uten fra ganske små kretser.

Friis: Spørsmålet er ikke bare om det forelå en aggresjon – hva vi alle er enig i – men om det forelå en mer eller mindre uprovosert aggresjon og en viss verdi for det spørsmålet må vel dog den dokumentksamlingen ha, så vidt jeg forstår.

Formannen: Jeg tror ikke vi her kan begi oss inn på en debatt om det, og hvis ingen da mer forlanger ordet, kan vi anse denne sak som avsluttet.

Da har vi enda såpass tid igjen, at minister Dag Bryn som er vår representant i Stedfortrederrådet, vil kunne gi en ganske kort faktisk orientering om hvordan spørsmålet med Tyrkias og Hellas' medlemskap i A-pakten har utviklet seg. Det har ikke vært meningen at vi skulle ta noen diskusjon her nå, det spørsmål vil for øvrig bli berørt i den utenrikspolitiske debatt, men det er meningen da, hvis det blir

nødvendig, å holde et nytt møte i den utvidede utenrikskomite tirsdag kl. 17 for å komme tilbake til det spørsmål som, så vidt jeg forsto utenriksministeren, må avgjøres i løpet av første halvdel av neste uke.

Minister Dag Bryn: Når utenriksministeren har bedt meg komme hjem nå og har bedt meg bli med i komiteen i dag, er det ikke fordi dette spørsmålet nå har nådd en fase hvor det går an å legge frem for komiteen et presist resultat av drøftelsene hittil. Jeg tror da at jeg ikke kan gjøre det på noen bedre måte enn ved å gjennomgå behandlingen slik som den har funnet sted i Stedfortrederrådet, nærmest kronologisk, og så vil i løpet av den fremstilling de enkelte lands synspunkter komme frem etter hvert.

Selve spørsmålet om opptakelse av Hellas og Tyrkia som fulle medlemmer i A-pakten ble tatt opp i Stedfortrederrådet av den amerikanske stedfortreder den 21. mai d.å. etter at han på et møte noen dager i forveien hadde varslet om at han ville ta opp saken. På møtet den 21. mai forela han for stedfortrederne et memorandum som inneholdt en oppstilling av argumenter for og i mot både fra politisk og fra militært synspunkt. Memorandumet behandlet også spørsmålet om muligheten av en Middelhavs-pakt, men forkastet dette og konkluderte med å anbefale opptakelsen av Hellas og Tyrkia som likeberettigede medlemmer i A-pakten.

Den italienske stedfortreder tok alt på dette møte et avgjort standpunkt for det amerikanske forslag. For øvrig ble drøftingen av spørsmålet utsatt inntil stedfortrederne hadde kunnet innhente sine regjeringers foreløpige synspunkter. Det ble videre vedtatt å be om Standing Groups uttalelse om hva som hittil var gjort for å bringe Hellas og Tyrkia inn i NATO's militære planleggingsarbeid. – Komiteen vil huske at på A-paktens rådsmøte i New York ifjor vedtok man at de militære organer skulle tre i forbindelse med Hellas og Tyrkia for om mulig å koordinere planleggingsarbeidet. På dette svarte Standing Group at ingen ting var gjort, og at årsaken til dette var de uklare forhold med hensyn til kommandoapparatet på sydflanken, Middelhavet. Så ble saken drøftet på ny den 24. mai. Ingen stedfortreder hadde på det tidspunkt fått noen reaksjon fra sin regjering. På nederlandsk initiativ ble det vedtatt å rette en ny anmodning til Standing Group om hva som var gjort for å opprette en Middelhavs-kommando, siden dette spørsmål også var av betydelig interesse for Stedfortrederrådets drøftinger når det gjaldt Hellas og Tyrkia.

Under denne periode var den norske delegasjon instruert om å forholde seg avventende i påvente av en britisk og fransk reaksjon på det amerikanske initiativ.

På et senere møte i Stedfortrederrådet den 31. mai meddelte den britiske stedfortreder den britiske regjeringens foreløpige standpunkt. Dette gikk ut på at en innså nødvendigheten av å løse Hellas' og Tyrkias sikkerhetsproblemer. Det forelå imidlertid flere muligheter for å oppnå dette, og den britiske regjering anså det nødvendig at saken ble nøye utredet. I tilfelle av at de to land skulle opptas som likeberettigede medlemmer, måtte en først skaffe seg full sikkerhet for at dette virkelig var den beste løsning. Han foreslo at Standing Group ble bedt om å uttale seg om de militære sider av spørsmålet, og dette fikk støtte fra alle hold, også fra

oss. Jeg foreslo samtidig at uten å vente på den militære utredning skulle Standing Group selv gå inn for et studium av de politiske og andre ikke-militære sider av saken, og det ble da også vedtatt.

Jeg vil nevne at allerede på det møte fremla den portugisiske stedfortreder sin regjerings syn på spørsmålet. Portugal var bestemt imot opptagelse av Hellas og Tyrkia som medlemmer av pakten og foreslo isteden at det ble bragt i stand et spesielt arrangement for Middelhav-området.

I den påfølgende uke drøftet en av våre undergrupper, den politiske arbeidsgruppe, begge disse saker. Delegasjonen sto i denne tid i kontakt med Utenriksdepartementet, og de punkter som det fra norsk side ble lagt vekt på å få med under drøftelsen, både av de militære og de ikke-militære sider av spørsmålet ble tilfredsstillende tatt vare på i de utkast som ble forelagt stedfortrederne på møtet den 8. juni. Spørsmålene til Standing Group ble formulert meget detaljert – det var i alt 14 nokså lange spørsmål – og det ble videre spesielt nevnt i telegrammet til Standing Group at en trengte detaljerte og begrunnede svar på hvert enkelt spørsmål. På denne måte mente en å sikre seg mot å bli avspist med generelle uttalelser.

Jeg vil i parentes si at vi har hatt visse erfaringer under arbeidet i London, som viser hvor vanskelig det i grunnen er at det militære faste organ sitter i Washington og vi i London, og som også viser at selv om man kan telegrafere, så er det ikke alltid så lett å få svar på det man spør om. Ellers har det vært nokså hyppige besøk av de militære sjefer, de har ofte sittet inne på våre møter. Akkurat på tirsdag kommer således den fungerende formann i Standing Group til London, og vi vil da kunne stille spørsmål i forbindelse med denne sak.

I mellomtiden hadde Standing Groups uttalelser om hva som var gjort for å opprette en Middelhavskommando, innløpet. Denne uttalelse var helt utilfredsstillende, og på ovennevnte møte i Stedfortrederrådet den 6. juni ble dette sterkt påpekt av den nederlandske stedfortreder og av meg. Resultatet ble at det ble bestemt å sende enda et telegram til Standing Group med anmodning om utførlige opplysninger på dette punkt.

Etter ca. 2 ukers opphold i drøftingene for å gi de enkelte stedfortredere anledning til å forelegge for sine regjeringer de politiske spørsmål som man var blitt enig om å drøfte i Stedfortrederrådet, det var i alt 9 punkter, begynte man den 19. juni behandlingen av disse. I tiden etterpå har stedfortrederne i 3 møter drøftet disse punkter. Drøftingen er ikke fullført. Vi hadde siste møte tirsdag og skal ha nytt møte kommende tirsdag, og som jeg sa til å begynne med – foreligger det ikke noen avsluttet fase som gjør at man kan legge frem et resultat eller et foreløpig resultat av drøftelsene, - heller ikke av den politiske siden.

Det er tre punkter som vi hittil særlig har fått anledning til å gå noe nærmere inn på, og hvor jeg skal referere ganske kort hva drøftingene dreier seg om. Det første punkt var et generelt spørsmål om ønskeligheten av i det hele tatt å knytte Hellas og Tyrkia til Vestens forsvar. Dette punktet voldte ingen vanskelighet, idet det hersket alminnelig enighet om at en slik tilknytning var ønskelig, og dette var jo i prinsippet godtatt allerede i og med vedtaket i New York om å trekke de to land inn i det militære planleggingsarbeid. Det neste punkt som var av meget stor

betydning spesielt fra norsk synspunkt, var hvilken reaksjon som kan ventes fra Sovjet-Samveldet og satellitt-statene. Det britiske syn her er at en ikke kan vente noen militære reaksjoner på en mulig opptagelse av Hellas og Tyrkia i NATO. Dette syn deles av amerikanerne. Den nederlandske stedfortreder ga uttrykk for at en slik utvikling ville virke til å øke den internasjonale spenning og dermed risikoen for krig. Jeg ga uttrykk for det samme syn under særlig henvisning til Tyrkias beliggenhet som grenseland til Sovjet-Samveldet.

Spørsmålet om eventuelle baser på tyrkisk område kom opp i denne forbindelse, likeledes spørsmålet om det var noen fare for at det pågående arbeid med utbygging av flyplasser i tyrkisk område kunne bli vanskeliggjort ved en eventuell russisk henvendelse til Tyrkia om dette lands basepolitikk i forbindelse med opptagelse av Tyrkia i NATO. Som kjent driver Tyrkia nå selv på med å bygge ut sine flyplasser med amerikansk assistanse. Ingen av disse spørsmål er enda blitt drøftet inngående i Stedfortrederrådet. Den britiske stedfortreder kunne imidlertid meddele at den tyrkiske ambassadør overfor Foreign Office hadde gitt uttrykk for at Tyrkia gjennom medlemskap i NATO selvsagt ville påta seg alle de forpliktelser et slikt medlemskap medførte, deriblant også forpliktelsen til å opprette baser på tyrkisk område. Begge disse spørsmål, samt spørsmålet om hvilket standpunkt NATO-landene skal innta i tilfelle av en russisk henvendelse til Tyrkia før landet eventuelt blir opptatt som medlem av NATO i likhet med den henvendelse som ble rettet i Norge i 1949, vil komme opp i Stedfortrederrådet i nær fremtid.

Det tredje punkt som vi da gikk løs på var hvilken metode er mest hensiktsmessig for å knytte Hellas og Tyrkia til forsvaret i Vest. Under dette punkt hadde vi stillet opp følgende 5 muligheter:

- a) en utvidelse av de nåværende bilaterale avtaler,
- b) opprettelse av en Middelhavspakt,
- c) medlemskap i NATO,
- d) utvidelse av New York-vedtaket kombinert med bilaterale avtaler,
- e) en forsvarspakt for Midt-Østen, altså ikke begrenset til det egentlige Middelhav, men med videre omfang.

Av disse muligheter er foreløpig a, b og e drøftet av Stedfortrederrådet.

Når det gjelder utvidelse av de bilaterale avtaler, anser hverken den britiske, den franske eller den amerikanske regjering en utvidelse av de nåværende bilaterale avtaler for å være tilstrekkelig for å møte Hellas' og Tyrkias ønske om økt sikkerhet, og heller ikke tilstrekkelig til å sikre at Hellas' og Tyrkias innsats på vestens side kom like automatisk som når det gjelder medlemmene av A-pakten. Særlig den amerikanske regjering avviste bestemt dette alternativ.

Alternativ b, Middelhavspakt, er ennå ikke skikkelig drøftet i Stedfortrederrådet, idet den britiske og den franske stedfortreder – representantene for de land som vel i første rekke skulle være meningsberettiget – ikke har gitt uttrykk for noe standpunkt. Den amerikanske stedfortreder derimot har i et lengere innlegg under henvisning til det amerikanske memorandum av 21. mai avvist dette alternativ.

Når det gjelder opprettelsen av en forsvarspakt for hele Midt-Østen – punkt e – har den britiske stedfortreder gitt uttrykk for en sympatisk innstilling overfor denne mulighet på lengere sikt, men avvist den som løsning av Hellas' og Tyrkias sikkerhetsproblemer i den nåværende situasjon med den begrunnelse av opprettelsen av en pakt for Midt-Østen vil kreve lang tid og møte store vanskeligheter på grunn av de politiske forhold i Midt-Østen, særlig naturligvis forholdet mellom Israel og Egypt.

Vi har også gått inn på en del andre punkter, reaksjonen i Hellas og Tyrkia, som har mindre interesse, tror jeg, i denne forbindelse.

Deretter kommer vi over til et punkt hvor vi fra norsk side har uttalt oss meget bestemt, og som vi har lagt stor vekt på, det er virkningen av en eventuell opptagelse av Hellas og Tyrkia i A-pakten på begrepet "Det Nordatlantiske Samfunn". Dette punkt har vært et av de vesentligste angrepspunktene for de delegasjoner som hittil har gitt uttrykk for betenkeligheter med hensyn til en opptagelse, særlig av Tyrkia, i A-pakten. Både den nederlandske, den portugisiske og den danske stedfortreder og jeg har alle pekt på de betenkeligheter som gjør seg gjeldende i denne forbindelse.

Den britiske stedfortreder har gitt uttrykk for sympati med vårt syn på dette punkt, men har fremholdt at hensynet til Det Nordatlantiske Samfunn som gruppe ikke kan være en avgjørende faktor dersom forsvarsinteressene krevet at Hellas og Tyrkia ble medlemmer av NATO. På dette punkt har han fått støtte av Canada og USA.

Så har vi videre gått forholdsvis kort inn på virkningen som en opptagelse av Hellas og Tyrkia vil ha på den nåværende oppbygging av og arbeidsmåter innenfor NATO, altså de rent praktiske vanskeligheter som en utvidelse fra 12 til 14 medlemmer vil medføre.

Vi har vært en del inne også på de juridiske, parlamentariske og praktiske vanskeligheter, altså den omstendighet at en slik endring selvsagt måtte forelegges de 12 nasjonalforsamlinger, at paktens ordlyd i en del paragrafer vil måtte forandres og lignende ting.

Vi har vært en smule inne på de finansielle og økonomiske vanskeligheter, og vi har nærmest funnet at en opptagelse ikke vil medføre noen vesentlig endring av situasjonen i forhold til i dag, det har vært hevdet fra britisk side også i forhold til militærhjelpen fra USA. Men der er forholdet at de to land allerede får sådan hjelp. Den amerikanske stedfortreder har sagt at han antar at en opptagelse ikke vil medføre noen endring i dette forhold eller i fordelingen – hva han selvfølgelig ikke kunne gi noe virkelig tilsagn om.

Så har vi endelig vært inne på et punkt som er av betydelig interesse for oss, og det er muligheten for påtrykk fra andre land om opptagelse. Der har vi fra norsk side sagt, at hvis man oppgir paktens regionale karakter og den tilknytning til en felles kulturarv, felles historiske tradisjoner, felles samfunnsforhold eller lignende samfunnsforhold o.s.v. som A-pakten bygger på, vil man stå meget svakere ved neste korsvei, hvis andre land presser på for å komme inn.

Utheim: Hvilke land sikter man til der?

Bryn: Bl.a. Spania og Vest-Tyskland har vært nevnt som mulige kandidater, og for øvrig har også enkelte land i Midt-Østen vært nevnt, for eksempel Irak, Jordan og Libanon. Derimot imøteså den britiske stedfortreder ikke noe press fra Jugoslavia om opptagelse.

Resultatet av Stedfortrederrådets behandling av saken hittil er at foruten amerikanerne har bare italienerne åpent uttalt seg for en opptagelse av Hellas og Tyrkia som likeberettigede medlemmer i A-pakten. På den annen side har bare ett land, nemlig Portugal, gitt bestemt uttrykk for at de er imot en slik opptagelse. Britene og franskmennene har enda ikke offisielt gitt uttrykk for noe standpunkt. Av de mindre land har særlig Nederland inntatt en aktiv negativ holdning i diskusjonen med støtte av danskene og meg. De øvrige små land har ikke gjennom sine innlegg røpet noe standpunkt hittil.

Dette er status, slik som den foreligger i dag, av debatten om de rent politiske og ikke-militære sider.

(Resten av minister Bryns redegjørelse ble ikke referert).

Utheim: Det var et enkelt spørsmål som ble forbigått. Jeg kjenner ikke stillingen – er det en alminnelig tilslutning i Hellas og Tyrkia blant den store befolkning som støtter dette kravet om at de skal bli medlemmer av A-pakten, eller er det meningsforskjell innen landene selv? Er det en større eller mindre opposisjon som motarbeider dette?

Utenriksminister Lange: Så vidt jeg vet – men jeg tar den reservasjon at vi vet ikke annet enn det vi har fått vite gjennom våre legasjoner ved direkte henvendelser fra de to regjeringer – så vidt jeg vet, er det et alminnelig ønske i Tyrkia om å komme med. Det sies – det kan være press fra den tyrkiske regjeringsside – men det sies, at hvis det skulle hende noe lignende denne gang, når Tyrkia for annen gang lanserer sitt kandidatur, som det hendte for et år siden da Tyrkia ble avspist med deltagelse i planleggingen, kan det være en alvorlig fare for at det kan oppstå en sterk nøytralistisk stemning i Tyrkia til fordel for at Tyrkia trekker seg tilbake fra det samarbeid det hittil har hatt med de vestlige land. Jeg tror ikke man skal vurdere den faren alt for høyt. Jeg tror Tyrkias stilling på kontinentet er slik, og at hele utviklingen etter krigen er slik, at det skal svært meget til for at det skal slå inn på en sådan linje.

For Hellas' vedkommende er bildet noe mere uklart. Vi fikk ganske kort før denne sak ble reist i Stedfortrederrådet, i en rapport fra vår chargé d'affaires dernede, Lunde, referert en samtale med en av de høyeste embetsmenn i det greske utenriksdepartement, hvorav fremgikk at for Hellas er ikke dette å komme med i A-pakten i og for seg avgjørende, bare de fikk mere håndfaste garantier, særlig fra amerikansk side – det var hovedpoenget for dem. I hvilken form det så skjedde, la de ikke så særlig vekt på. Det var datert 9. mai. Etter at saken så ble reist, har

naturligvis det greske offisielle standpunkt øyeblikkelig forandret seg og går nu for full fres inn for opptagelse som fullt likeberettiget medlem. Hva reaksjonen i offentligheten er, vet jeg ikke noe om.

Sven Nielsen: Kan man vente Regjeringens standpunkt til dette i en nær fremtid? Jeg nevner det halvt i spøk, men vi er 6 stykker som skal reise både til Athen og til Istanbul, og det kunne være hyggelig å vite, hvis den norske regjering var kommet så langt at den hadde tatt standpunkt til saken, hva man kunne snakke om som ikke var hemmelig, slik at vi ikke bare skulle måtte si ja og nei og vi vet ikke.

Utenriksminister Lange: Vi har tatt den holdning i Regjeringen at vi vil først ha resultatet av disse drøftelser før vi låser fast noe sådant standpunkt. Nå er et vesentlig element som grunnlag for vår overveielse kommet i og med at vi har fått reaksjonen fra Standing Group, men vi vil også gjerne, før vi tar noe definitivt standpunkt, ha fullført drøftelsene av de politiske sider av saken mellom stedfortrederne. Men på den annen side anser jeg det overveiende sannsynlig at innen slutten av august må vi ha definert vårt standpunkt. Jeg tror nok det vil være flere enn oss som kommer til å ønske at den endelige behandling – i hvilken retning den nå måtte gå – ikke skal foretas før på et møte i rådet selv, altså ikke av stedfortrederne, men av regjeringsmedlemmene. Jeg forstår det slik at den nederlandske utenriksminister allerede har ytret ønske om det, og jeg for min del har også sagt fra til årets president at jeg synes det var rimelig at det ble drøftet i selve rådet som vel da vil komme sammen i slutten av august eller i begynnelsen av september, skulle jeg tro, skjønt det enda ikke er fastsatt noe bestemt om det.

Formannen: Jeg takker da for redegjørelsen, og hvis komiteen selv ønsker det, kan vi tre sammen til nytt møte tirsdag kl. 17.

Utenriksminister Lange: Jeg skulle tro at allerede tirsdag kl. 17 vil Regjeringen ha hatt anledning til å drøfte denne sak nærmere i lys av de ting som nå minister Bryn har med seg, så det kan være mulig for meg å si noe mere enn jeg hittil har kunnet om hvordan vi ser på det.

Formannen: Hvis ingen har noe mere å forebringe i møtet, vil jeg bare si at dette som minister Bryn refererte fra Standing Group, er strengt konfidentielt – enn videre at hele saken om eksportkontroll med strategisk viktige råvarer er ytterst konfidentiell. Som det fremgikk av utenriksministerens redegjørelse, holder jo også selve dette organet i Paris som steller med dette, saken helt hemmelig.

Utenriksminister Lange: Jeg vil gjerne tilføye at også minister Bryns referat fra de interne diskusjoner i Stedfortrederrådet, er konfidentielle, ikke bare forhandlingene i Standing Group.

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite

Møte fredag den 29. juni 1951 kl. 10

Møtet hevet kl. 12.40.